

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

Πώς πλουτίζουν τα έθνη

Αγαπητοί αναγνώστες,

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας που ξεκίνησε το 2019 μεταξύ των εκδόσεων Φιλελεύθερος Τύπος Α.Ε. και του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών – Μάρκος Δραγούμης (ΚΕΦίΜ). Ο στόχος μας είναι να αυξήσουμε τον αριθμό και την ποιότητα των φιλελεύθερων εκδόσεων στη γλώσσα μας προκειμένου να μειωθεί ο οικονομικός αναλφαβητισμός και να αμφισβητηθεί η κυριαρχία της αντι-φιλελεύθερης διανόησης στον πολιτικό διάλογο.

Το ΚΕΦίΜ «Μάρκος Δραγούμης» είναι μια ανεξάρτητη, μη κομματική δεξαμενή σκέψης που στοχεύει στην αύξηση της ατομικής και οικονομικής ελευθερίας των Ελλήνων μέσω της προώθησης φιλελεύθερων ιδεών και προτάσεων πολιτικής. Εμπνέεται από το όραμα μιας Ελλάδας πρότυπο οικονομικής και κοινωνικής ελευθερίας, που παρέχει στους πολίτες της τη δυνατότητα να δημιουργούν και να επιδιώκουν τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους. Το ΚΕΦίΜ δραστηριοποιείται σε 4 στρατηγικούς πυλώνες δράσης: Τη διατύπωση προτάσεων πολιτικής, την προώθηση των ατομικών ελευθεριών, την προώθηση του οικονομικού αλφαβητισμού, και την ενίσχυση του φιλελεύθερου κινήματος στην Ελλάδα. Οι δράσεις και οι πρωτοβουλίες του το έχουν αναδείξει μεταξύ των δυναμικότερων και επιδραστικότερων δεξαμενών σκέψης στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο των στρατηγικών διεθνών του συνεργασιών, το ΚΕΦίΜ είναι μέλος του Atlas Network, του EPICENTER και του European Liberal Forum.

Μάθετε περισσότερα για το ΚΕΦίΜ στο www.kefim.org.
Με τιμή,

Αλέξανδρος Σκούρας
Πρόεδρος του ΚΕΦίΜ

Τίτλος πρωτότυπου: Free trade and how it enriches us

© First published by the Institute of Economic Affairs,
London, in 2018

ISBN: 978-618-84245-6-2

Εκδόσεις: Φιλελεύθερος Τύπος Α.Ε.©
Πανεπιστημίου 56, 10564, Αθήνα, Τηλ. 211 4082611

Επιμέλεια - Διόρθωση: Αφροδίτη Κατσορίδα

Μετάφραση: Ελευθερία Μεταξά

Σελιδοποίηση: Όλγα-Μαρία Βακόλα

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Μίκροβας

Εκτύπωση και βιβλιοδεσία: ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΕΣΚΟΣ Μ.ΕΠΕ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σχετικά με τον συγγραφέα	19
Περίληψη.....	21
Εισαγωγή	27
Ο Adam Smith για την εξειδίκευση και το μέγεθος της αγοράς.....	33
Συγκριτικό πλεονέκτημα - και πέραν αυτού.....	57
Εμπόριο και εργασία	77
Εμπορικά ελλείμματα	95
Συμπέρασμα.....	123

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

Πώς πλουτίζουν τα έθνη

Donald J. Boudreaux

iea

Institute of Economic Affairs

Με κάποιες εξαιρέσεις, όπως η έκδοση των διαλέξεων, τα Έγγραφα Συζήτησης του ιεα αξιολογούνται αμερόληπτα από τουλάχιστον έναν ακαδημαϊκό ή ερευνητή, ο οποίος είναι ειδήμων του αντικειμένου. Όπως συμβαίνει με όλες τις εκδόσεις του ιεα, οι απόψεις που εκφράζονται στα Έγγραφα Συζήτησης του ιεα ανήκουν στον συγγραφέα και όχι στο Ινστιτούτο (το οποίο δεν έχει καμία εταιρική άποψη), στο Διοικητικό Συμβούλιο, στο Ακαδημαϊκό Γνωμοδοτικό Συμβούλιο ή στο ανώτερο προσωπικό.

Ευχαριστίες

Το ΙΕΑ θέλει να ευχαριστήσει το Politics and Economic Research Trust (που έχει αναγνωρισθεί ως φιλανθρωπικός μη κερδοσκοπικός οργανισμός στο Ηνωμένο Βασίλειο [αρ. 1121849]) για τη γενναιόδωρη οικονομική υποστήριξη, η οποία κατέστησε αυτήν την έκδοση εφικτή. Το συγκεκριμένο άρθρο είναι ένα από μια σειρά (άρθρων) από το PERT με θέμα "Η Γεωγραφική Κατανομή του Πλούτου». Περισσότερες λεπτομέρειες είναι διαθέσιμες στη διεύθυνση <http://www.pert.org.uk/>. Οι απόψεις που εκφράζονται ή τα συμπεράσματα που εξάγονται σε αυτήν την έκδοση ανήκουν αποκλειστικά στον συγγραφέα και όχι στο Politics and Economic Research Trust, στο Διοικητικό Συμβούλιο ή στο προσωπικό.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο DONALD J. BOUDREAUX είναι καθηγητής Οικονομικών και πρώην πρόεδρος του Department of Economics, στο George Mason University στη Βιρτζίνια των Η.Π.Α., ενώ κατείχε την έδρα Getchell στο George Mason's Mercatus Center. Μεταξύ άλλων, έχει γράψει τα βιβλία *The Essential Hayek* (2014) και *Globalization* (2008). Τα δημοφιλή του άρθρα έχουν δημοσιευθεί ευρέως, συμπεριλαμβανομένων των ανεξάρτητων άρθρων στις εφημερίδες *Wall Street Journal*, *New York Times*, *U.S. News & World Report*, και *USA Today*. Αρθρογραφεί στο ιστολόγιο <http://www.cafehayek.com/> και έχει τακτική στήλη στο *Pittsburgh Tribune-Review* και στο *American Institute for Economic Research*. Ο Boudreaux είναι κάτοχος PhD στα οικονομικά από το Auburn University και πτυχίου νομικής από το University of Virginia. Το πάθος του είναι να διαφωτίζει τους σπουδαστές και το κοινό αναφορικά με τον τρόπο σκέψης στα οικονομικά.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

- **ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΜΠΟΡΙΟ** αυξάνει την ευημερία όλων όσοι συμμετέχουν σ' αυτό. Ο πιο σημαντικός τρόπος με τον οποίον επιτυγχάνει αυτό το αποτέλεσμα είναι επιτρέποντας και ενθαρρύνοντας την εξειδίκευση στην παραγωγή, καθώς επίσης και στηρίζοντας τον εκμηχανισμό και την καινοτομία. Καθώς η εξειδίκευση εντείνεται και ο εκμηχανισμός και η καινοτομία προχωρούν, αυξάνεται η κατά κεφαλήν παραγωγή των αγαθών και των υπηρεσιών.
- Ολόκληρη η οικονομική παραγωγή αυξάνεται, καθώς διευρύνεται η εξειδίκευση· η εξειδίκευση διευρύνεται καθώς το εμπόριο αναπτύσσεται· και το εμπόριο αναπτύσσεται καθώς μεγαλώνει το μέγεθος της αγοράς.
- Η εξειδίκευση που πραγματώνεται σύμφωνα με το συγκριτικό πλεονέκτημα αυξάνει ολόκληρη την οικονομική παραγωγή ακόμη κι αν δεν αυξάνει την παραγωγικότητα κάθε εργαζόμενου ξεχωριστά. Ο καθένας από εμάς κερδίζει όταν οι εμπορικοί εταίροι μας βελτιώνουν την αποδοτικότητά τους στην παραγωγή.

- Ούτε το ελεύθερο εμπόριο ούτε ο προστατευτισμός επηρεάζουν μακροπρόθεσμα το επίπεδο της συνολικής απασχόλησης μιας χώρας. Η εμπορική πολιτική επηρεάζει μόνο το είδος των θέσεων εργασίας που επικρατούν. Συγκεκριμένα, το ελεύθερο εμπόριο καταστρέφει θέσεις εργασίας στις βιομηχανίες, για τις οποίες η χώρα έχει συγκριτικό μειονέκτημα, και δημιουργεί θέσεις εργασίας στις βιομηχανίες, για τις οποίες η χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα. Η επίδραση του προστατευτισμού στις θέσεις εργασίας έχει το αντίθετο αποτέλεσμα.
- Το εμπόριο δεν οδηγεί σε καθαρή μείωση των θέσεων εργασίας στην εγχώρια οικονομία, γιατί οι εισαγωγές έχουν ως αποτέλεσμα οι ξένοι είτε να αγοράζουν περισσότερες εγχώριες εξαγωγές ή να επενδύουν περισσότερο στην εγχώρια οικονομία – και οι δύο δραστηριότητες δημιουργούν θέσεις εργασίας για να αντισταθμίσουν εκείνες που καταστράφηκαν από τις εισαγωγές.
- Τα εμπορικά ελλείμματα δεν αποτελούν αναγκαστικά ένδειξη οικονομικών ή πολιτικών προβλημάτων. Δεν προκαλούνται από “άδικες” εμπορικές τακτικές ξένων κυβερνήσεων, δεν αντανakλούν ένα έλλειμμα καταθέσεων στις χώρες που τα παράγουν και δεν αυξάνουν απαραίτητα τα χρέη των πολιτών μιας χώρας σε ξένους. Το εμπόριο με ξένους δεν διαφέρει κατά κανέναν οικονομικά ουσιαστικό τρόπο από το εμπόριο με τους συμπολίτες.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ είναι τόσο παλιό όσο και ο ανθρώπινος πολιτισμός. Αλλά, μέχρι προσφάτως, δεν συνιστούσε κάτι ιδιαίτερο. Δεν απογειώθηκε ουσιαστικά μέχρι τη Βιομηχανική Επανάσταση και την κατάργηση των βρετανικών “νόμων του καλαμποκιού” το 1846, που οδήγησε σε ένα κύμα εμπορικής φιλελευθεροποίησης σε ολόκληρη την Ευρώπη. Στους αιώνες πριν από το 1800, η αξία των εμπορευμάτων που διακινήθηκαν πέρα από τα σύνορα ήταν περίπου πέντε τοις εκατό της παγκόσμιας παραγωγής, με βάση το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Μέχρι το 2015 είχε αυξηθεί στο εξήντα τοις εκατό του παγκόσμιου ΑΕΠ. Αυτή η έκρηξη του διεθνούς εμπορίου διαδραμάτισε έναν σημαντικό ρόλο στην εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη μέσα σ’ αυτήν την περίοδο. Το 2018 το παγκόσμιο κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε αμερικανικά δολάρια αυξήθηκε από τα 1.000\$ το 1800 σε 16.000\$ σήμερα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει αυξηθεί από 3.500\$ σε 43.000\$ κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου.

Αλλά η “παγκοσμιοποίηση” δεν ήταν μια αδιάλειπτη διαδικασία. Το διεθνές εμπόριο καταποντίστηκε κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου και, ιδιαίτερα, μετά τη θέσπιση του Νόμου Smoot-Hawley Περί Δασμών που είχε ως στόχο να προστατεύσει τις αμερικανικές θέσεις εργασίας

κατά τη διάρκεια της Παγκόσμιας Οικονομικής Ύφεσης. Μεταξύ του 1914 και του 1939, το διεθνές εμπόριο μειώθηκε από το 30% του παγκόσμιου ΑΕΠ στο 10%.

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι οι δασμοί επιδείνωσαν τα προβλήματα που στόχευαν να επιλύσουν και, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ξεκίνησε μια αργή διαδικασία φιλελευθεροποίησης του διεθνούς εμπορίου. Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) υπογράφηκε αρχικά από είκοσι τρεις χώρες το 1949. Μετά πολλούς “γύρους”, αντικαταστάθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (WTO) το 1995, ο οποίος έχει σήμερα 164 κράτη-μέλη. Οι φόροι εισαγωγής και οι επιδοτήσεις για τις εξαγωγές στα κράτη-μέλη απαλείφθηκαν ή μειώθηκαν κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του εικοστού αιώνα και το διεθνές εμπόριο απογειώθηκε ξανά.

Μέχρι προσφάτως.

Η ανατροπή έγινε περισσότερο εμφανής με τον Donald Trump, τον Αμερικανό πρόεδρο, ο οποίος εφάρμοσε τη ρητορική του υπέρ του προστατευτισμού κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας του 2016 για την εκλογή προέδρου, επιβάλλοντας νέους δασμούς στην εισαγωγή χάλυβα από την Κίνα και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αλλά η ανατροπή είχε ξεκινήσει πριν από την υποψηφιότητα του Trump για τη θέση του Προέδρου. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης ανάμεσα στο 2008 και στο 2016, οι χώρες του G20 θέσπισαν 1.583 νέους δασμούς ενώ κατήργησαν μόνο 387. Και η διαρκής ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο έχει επιβραδυνθεί. Η πολιτική συναίνεση υπέρ του ελεύθερου εμπορίου εξασθενεί.

Εξ ου και αυτό το Έγγραφο Συζήτησης. Εξηγεί γιατί το εμπόριο φέρνει όλους τους συμμετέχοντες σε καλύτερη οικονομική κατάσταση, από αυτήν στην οποία θα βρίσκονταν διαφορετικά, και γιατί δεν έχει καμία

διαφορά αν τα συμμετέχοντα μέρη ζουν σε διαφορετικές χώρες.

Η υπόθεση του οικονομικού εμπορίου είναι γνωστή στους οικονομολόγους από το έργο του Adam Smith στα τέλη του δέκατου όγδοου αιώνα και του David Ricardo τέσσερεις δεκαετίες αργότερα. Αλλά οι πολιτικοί συνεχίζουν να την ξεχνούν, αν τη γνώριζαν ποτέ. Το ίδιο, προφανώς, και οι ψηφοφόροι που τους εκλέγουν.

Μόνο αν οι άνθρωποι σταματούσαν να ξεχνούν, εμείς οι υπερασπιστές του ελεύθερου εμπορίου θα σταματούσαμε να επαναλαμβάνουμε τον εαυτό μας.

**Ο ADAM SMITH ΓΙΑ
ΤΗΝ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΚΑΙ
ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ**

Το εμπόριο διεξάγεται από ανθρώπους
με σάρκα και οστά

ΞΕΚΙΝΑΜΕ με ένα γεγονός ζωτικής σημασίας το οποίο πολύ συχνά θεωρείται ασήμαντο: το εμπόριο διεξάγεται μόνο από άτομα. Οι χώρες δεν κάνουν εμπόριο. Οι περιοχές δεν κάνουν εμπόριο. Τα ημισφαίρια δεν κάνουν εμπόριο. Οι συνεταιρισμοί, με όποιον τρόπο και αν σχηματίζονται ή περιγράφονται, δεν κάνουν εμπόριο. Μόνο τα άτομα κάνουν εμπόριο. Συχνά το κάνουν χωρίς να συνεργάζονται με άλλους, όπως όταν ξοδεύετε τα δικά σας χρήματα για να αγοράσετε μια μπάλα παγωτού για τον εαυτό σας ή όταν συμφωνείτε να εργαστείτε σε μια θέση εργασίας με έναν συγκεκριμένο μισθό. Άλλες φορές, τα άτομα εμπορεύονται σε συνεργασία με άλλους. Το πιο συνηθισμένο σύγχρονο παράδειγμα είναι όταν οι άνθρωποι συνδυάζουν τους πόρους τους σε πολυεπίπεδες εταιρείες, η καθεμία από τις οποίες έχει μέλη που είναι εξουσιοδοτημένα να αγοράζουν και να πωλούν εκ μέρους της εταιρείας, όπως όταν τα στελέχη της Ford Motor Company ξοδεύουν κάποιους από τους πόρους των μετόχων της

Ford σε μεταλλικά ελάσματα που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή των αυτοκινήτων.¹

Αλλά, ακόμη και στις μεγαλύτερες ιδιωτικές επιχειρήσεις, τα στελέχη καθεμιάς από αυτές αγοράζουν και πωλούν ως εκπρόσωποι των μετόχων, καθένας από τους οποίους επιλέγει ξεχωριστά να συμμετέχει σε αυτή τη σχέση εντολέα-εκπροσώπου. Αυτές οι σχέσεις εντολέα-εκπροσώπου δημιουργούν ξεχωριστούς οργανισμούς -όπως η Ford Motor Company- καθένας από τους οποίους καθοδηγείται συνειδητά και έχει έναν σκοπό. Όπως με έναν άνδρα, μια γυναίκα ή ένα νοικοκυριό, είναι λογικό όταν αναλύει κανείς το εμπόριο και την εμπορική πολιτική να αντιμετωπίζει τις εταιρείες και άλλους πολυεπίπεδους οργανισμούς ως ξεχωριστά άτομα. Αντιθέτως, επειδή δεν υπάρχει καμία συνειδητή καθοδήγηση ή σκοπός για τις χώρες ή τις περιοχές ή τις εθνότητες, η αντιμετώπισή τους σαν να ενεργούν ή να κατευθύνονται με τον ίδιο τρόπο, όπως συνειδητά και σκόπιμα ενεργεί και κατευθύνεται ένα άτομο, είναι αδικαιολόγητη και παραπλανητική. Ενώ οι αγορές και οι πωλήσεις, για παράδειγμα, των Γερμανών (ή της Γερμανίας) μπορούν να υπολογιστούν και να δηλωθούν με τον ίδιο τρόπο που οι αγορές και οι πωλήσεις της Ford Motor Company μπορούν να υπολογιστούν και να δηλωθούν, μόνο οι δεύτερες αποτελούν μέρος ενός συνειδητού σχεδίου. Οι πρώτες είναι απλώς το συνολικό αποτέλεσμα πολλών ατόμων, καθένα από τα οποία επιδιώκει τους δικούς του στόχους σύμφωνα με το δικό του σχέδιο. Θα δούμε αργότερα πόσο σημαντικό είναι να απο-

1. Τα κράτη μπορούν επίσης να κάνουν εμπόριο, όπως για παράδειγμα, όταν κάποιο αγοράζει ένα αεροπλάνο για την πολεμική αεροπορία του ή όταν ένας κρατικός σιδηρόδρομος πουλά σε έναν πελάτη ένα εισιτήριο. Αλλά πάλι, αυτό είναι ένας συγκεκριμένος νομικός φορέας (το κράτος) που εμπλέκεται στο εμπόριο και πάλι η απόφαση για τη συναλλαγή λαμβάνεται από ανθρώπους με σάρκα και οστά.

φεύγεται το λάθος να θεωρούνται τα έθνη ή οι χώρες ως συνειδητές εμπορικές οντότητες.

Το εμπόριο είναι ένας ειρηνικός τρόπος μεταφοράς των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων σε εκείνους που τα εκτιμούν περισσότερο

Ένας βασικός λόγος που διεξάγουμε εμπόριο είναι ότι άλλοι άνθρωποι κατέχουν πράγματα που εμείς θέλουμε. Αυτά τα πράγματα απαρτίζονται από υλικά αντικείμενα, όπως μήλα και αυτοκίνητα, και από υπηρεσίες, όπως η επισκευή σωλήνων που στάζουν και το κούρεμα μαλλιών. Αλλά το γεγονός ότι άλλοι άνθρωποι έχουν στην κατοχή τους πράγματα που θέλουμε, δεν εξηγεί από μόνο του το εμπόριο. Υπάρχουν και άλλα μέσα για να αποκτήσουμε αυτά που επιθυμούμε, όπως η κλοπή, η απάτη και η επαιτεία. Ένα άλλο μέσο είναι να παράγουμε αυτά τα πολυπόθητα πράγματα μόνοι μας. Και στην πραγματικότητα, καθένα από αυτά τα μέσα απόκτησης έχει χρησιμοποιηθεί. Αλλά το μοναδικό, πιο κοινό μέσο που χρησιμοποιείται γι' αυτόν τον σκοπό είναι το εμπόριο. Το εμπόριο πραγματοποιείται όταν δύο άτομα ανταλλάσσουν οικειοθελώς ιδιοκτησιακά δικαιώματα: Η Τζίλ εθελοντικά μεταβιβάζει την κυριότητα ενός μήλου στον Τζακ και σε αντάλλαγμα ο Τζακ οικειοθελώς μεταβιβάζει την κυριότητα ενός γκρέιφρουτ στην Τζίλ.

Από τη φύση του, το εμπόριο είναι εθελοντικό και ειρηνικό. Και ενώ κάποιες συναλλαγές πραγματοποιούνται με ψευδή προσχήματα -όπως όταν ο Τζακ εξαπατά την Τζίλ για να πιστέψει ότι εκείνη η πλαστική κίτρινη μπάλα στο χέρι του είναι γκρέιφρουτ- θα θεωρήσω, σε όλο αυτό το εισαγωγικό βιβλίο, ως “εμπόριο” μόνο εκείνες τις εθελοντικές συναλλαγές που γίνονται άνευ εξαπάτησης. Το κάνω αυτό, όχι μόνο επειδή η συντριπτική πλειονότητα των εθελοντικών συναλλαγών δεν ενέχουν απάτη, αλλά

επίσης διότι οι ενστάσεις κατά του ελεύθερου εμπορίου που τίθενται επί τάπητος σε αυτό το εισαγωγικό βιβλίο δεν πηγάζουν από κατηγορίες για εξαπάτηση.

Ο εθελοντικός χαρακτήρας του εμπορίου συνεπάγεται ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος πιστεύει πως βελτιώσει την οικονομική του κατάσταση με αυτή τη συναλλαγή - δηλαδή, την οικονομική του κατάσταση σε σχέση με το πώς πιστεύει ότι θα ήταν αν δεν είχε προβεί σ' αυτή τη συναλλαγή. Σε όποιον προτείνεται μια συμφωνία που θεωρεί ότι θα τον κάνει φτωχότερο, απλώς την απορρίπτει. Όπως και με την πιθανότητα μιας απάτης, υπάρχει πάντα η πιθανότητα του λάθους. Η Τζιλ μπορεί όντως να πίστευε ότι θα απολάμβανε το γκρέιπφρουτ του Τζακ περισσότερο από το δικό της μήλο, μόνο και μόνο για να ανακαλύψει, αφού προέβη στην ανταλλαγή, ότι στην πραγματικότητα θα προτιμούσε να φάει το μήλο. Όπως και με τις συναλλαγές που γίνονται εξαιτίας μιας απάτης, μέσα σ' αυτή τη σύντομη μονογραφία θα παραβλέψω αυτού του είδους το καταναλωτικό λάθος. Παραβλέπω ένα τέτοιο λάθος όχι επειδή νομίζω ότι δεν συμβαίνει -ασφαλώς συμβαίνει- αλλά διότι ένα τέτοιο λάθος προκαλεί μικρή φθορά στις συναλλαγές και δεν παίζει κανέναν ρόλο σε κανένα από τα βασικά επιχειρήματα εναντίον του ελεύθερου εμπορίου.

Επομένως, το βασικό κίνητρο για το εμπόριο είναι απλό και ολοφάνερο: το εμπόριο σημαίνει ότι κάθε άτομο αυξάνει την ευημερία του. Το αποτέλεσμα επιτυγχάνεται με την παραίτηση από κάτι που αποτιμάται λιγότερο σε αντάλλαγμα με κάτι που αποτιμάται περισσότερο. Και επειδή κάθε συμμετέχων σε κάθε συναλλαγή έχει τα ίδια κίνητρα, κάθε συναλλαγή αυξάνει την ευημερία του κάθε συμμετέχοντα. Στο απλούστερο επίπεδό του -όπως στην ανταλλαγή ενός μήλου με ένα γκρέιπφρουτ- το εμπόριο βελτιώνει την ευημερία του ανθρώπου, ακόμη και αν δεν

παραθεί τίποτε καινούργιο. Απλώς αλλάζοντας, μέσω του εμπορίου, τον τρόπο ιδιοκτησίας των υπάρχοντων αγαθών, μεγαλώνει η ανθρώπινη ευημερία.

Ενώ αυτή η αλήθεια δεν πρέπει ποτέ να παραβλέπεται, είναι φανερό ότι για την πραγμάτωσή της απαιτούνται πολύ περισσότερα από απλή αναδιάταξη στους τίτλους ιδιοκτησίας των υπάρχοντων αγαθών. Το απόθεμα των υπάρχοντων αγαθών πρέπει να αυξηθεί, όπως και η ικανότητα παροχής υπηρεσιών. Και το εμπόριο είναι αδιαχώριστο από την κοινωνική συνεργασία που απαιτείται για την παραγωγή νέων αγαθών και υπηρεσιών.

Το εμπόριο προωθεί την παραγωγική εξειδίκευση - και προωθείται από αυτήν

Στο πρώτο κεφάλαιο του μνημειώδους έργου του 1776, *An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (Έρευνα για τη Φύση και τα Αίτια του Πλούτου των Εθνών) -ενός βιβλίου που θεωρείται ως η αρχή του σύγχρονου κλάδου των Οικονομικών- ο Σκοτσέζος ηθικός φιλόσοφος Adam Smith (1723-1790) αναφέρθηκε στο ανυπολόγιστο σύνολο της κοινωνικής συνεργασίας που απαιτείται για την παραγωγή ενός συνηθισμένου μάλλινου παλτού. Οι παρατηρήσεις του Smith αξίζει να παρατεθούν αναλυτικά:

Το μάλλινο παλτό, για παράδειγμα, το οποίο φοράει ο μεροκαματιάρης, όσο τραχύ και σκληρό κι αν φαίνεται, αποτελεί το προϊόν συλλογικής εργασίας ενός μεγάλου πλήθους εργαζομένων. Ο βοσκός, ο διαλογέας του μαλλιού, ο ξάντης του μαλλιού ή ο λαναράς, ο βαφέας, ο λευκαντής, ο κλώστης, ο υφαντής, ο γαζωτής, ο ράφτης, μαζί με πολλούς ακόμη, πρέπει να ενώσουν τις διαφορετικές τους τέχνες για να ολοκληρωθεί ακόμη

και αυτή η απλή παραγωγή. Πόσοι έμποροι και μεταφορείς πρέπει να απασχοληθούν για να μεταφέρουν τα υλικά από αυτούς τους εργάτες σε άλλους, οι οποίοι συχνά ζουν σε πολύ απομακρυσμένα μέρη της χώρας! Πόσο εμπόριο και ναυσιπλοΐα, πιο συγκεκριμένα, πόσοι ναυπηγοί, ναυτικοί, κατασκευαστές ιστίων, πρέπει να απασχοληθούν για να συγκεντρώσουν τις ύλες που χρησιμοποιήθηκαν από τον βαφέα, οι οποίες συχνά έρχονται από τις πιο απομακρυσμένες περιοχές του πλανήτη! Πόσες διαφορετικές εργασίες είναι επίσης απαραίτητες για να παραχθούν τα εργαλεία από τους καλύτερους από αυτούς τους εργάτες! Για να μην αναφερθώ καθόλου στις τόσο πολύπλοκες μηχανές των πλοίων, στον μύλο της νεροτριβής ή ακόμη στον αργαλειό του υφαντή, ας σκεφθούμε μόνο πόσες διαφορετικές εργασίες είναι απαραίτητες για να φτιάξουν εκείνη την πολύ απλή μηχανή, το ψαλίδι με το οποίο ο βοσκός κουρεύει το μαλλί. Ο μεταλλωρύχος, ο κατασκευαστής του κλιβάνου στον οποίον λιώνουν τα μεταλλεύματα, ο υλοτόμος, ο καυστήρας του ξυλοκάρβουνου που θα κατασκευαστεί για το χυτήριο, ο κατασκευαστής τούβλων, ο χτίστης, οι εργάτες που επιβλέπουν τον κλίβανο, ο επισκευαστής μηχανών, ο σιδεράς, πρέπει όλοι αυτοί να ενώσουν τις διαφορετικές τους τέχνες για να τα παράγουν... αν εξετάσουμε, λέω, όλα αυτά τα πράγματα και αναλογιστούμε την ποικιλία των εργατικών χεριών που απασχολούνται για καθένα από αυτά, θα αναγνωρίσουμε ότι δίχως τη βοήθεια και τη συνεργασία πολλών χιλιάδων ανθρώπων, το πιο σημαίνον πρόσωπο σε μια πολιτισμένη χώρα δεν θα μπορούσε να εφοδιαστεί, ακόμη και σύμφωνα με ό,τι λανθασμένα φανταζόμαστε, με τον πιο εύκολο και απλό τρόπο στον οποίον ήταν γενικά συνηθισμένος.

(Smith, 1981 [1776]: 23-24)

Ένα συνηθισμένο παλτό είναι κατασκευασμένο από αμέτρητα διαφορετικά υλικά προερχόμενα από πολλά διαφορετικά μέρη και παράγεται μόνο επειδή καθένας από ένα πλήθος ανθρώπων, σήμερα διασπαρμένο σε όλα τα μέρη του κόσμου, συμβάλλει στη διαδικασία παραγωγής του με τη δημιουργικότητα, τη γνώση, την προσπάθεια και την προθυμία του/της να αντέξει στους κινδύνους. Και καθένας από αυτούς τους παραγωγούς το κάνει –μπορεί να το κάνει– μόνο επειδή εκείνος ή εκείνη συναλλάσσονται με άλλους.

Προφανέστατα επειδή δεν φτιάξατε εσείς το παλτό σας, το αγοράσατε, κάνατε μια συναλλαγή γι' αυτό. Στην άλλη άκρη της συναλλαγής βρισκόταν ένα πλήθος ατόμων, που οι συντονισμένες παραγωγικές τους προσπάθειες είχαν ως αποτέλεσμα την υλική παραγωγή του παλτό σας όπως και την παράδοσή του στο κατάστημα λιανικής πώλησης από το οποίο το αγοράσατε. Καθένα από αυτά τα άτομα –όπως ο κτηνοτρόφος, ο εργάτης της κλωστοϋφαντουργίας, ο οδηγός του φορτηγού που έκανε την παράδοση και ο λογιστής που απασχολήθηκε από την ασφαλιστική εταιρεία οι υπηρεσίες της οποίας είναι απαραίτητες για την οικονομικά εφικτή λειτουργία του λιανοπωλητή– εμπορεύτηκε τις παραγωγικές του προσπάθειες με αντάλλαγμα τα χρήματα τα οποία χρησιμοποίησε στη συνέχεια για να αγοράσει αγαθά και υπηρεσίες για τον ίδιο και για την οικογένειά του. Αν κανείς από αυτούς τους ανθρώπους δεν ήταν σε θέση να κάνει εμπόριο με άλλους για τα αγαθά και τις υπηρεσίες που επιθυμούν να καταναλώσουν, κανείς δεν θα είχε προσφέρει πρόθυμα τον χρόνο και την προσπάθειά του για να παράγει τα μέρη του παλτό που προοριζόταν να φορεθεί από εσάς.

Το ίδιο συμβαίνει και με σας. Κερδίζετε τα χρήματα που ξοδεύετε για να αγοράσετε το παλτό σας δουλεύοντας σε μια αποδοτική εταιρεία. Μπορεί πράγματι να σας αρέ-

σει η δουλειά σας, αλλά είναι απίθανο να εξακολουθήσετε να εργάζεστε στη δουλειά σας αν ο εργοδότης σας σταματούσε να σας πληρώνει. Θα συνεχίσετε να εργάζεστε επειδή κάνοντας αυτό έχετε ένα μέσο για να εμπορεύεστε τον χρόνο και την προσπάθειά σας με αντάλλαγμα τα χρήματα που δίνετε σε άλλους ως αντάλλαγμα για τα αγαθά και τις υπηρεσίες που εκείνοι έχουν παραγάγει και τα οποία επιθυμείτε να καταναλώσετε ή να αποκτήσετε. Ουσιαστικά, εργάζεστε όχι για τα χρήματα αλλά γι' αυτό που τα χρήματα μπορούν να αγοράσουν.

Ας κάνουμε μια παύση για να σημειώσουμε ότι είστε ένας παντελώς άγνωστος σχεδόν σε όλους όσοι εργάστηκαν για να παραγάγουν το παλτό σας. Είστε ένας εντελώς ξένος σχεδόν σε όλους όσοι ωφελούνται από την παραγωγική σας προσπάθεια. Ξένοι βοηθούν ξένους καθημερινά. Και αυτό που ενώνει όλους στον παγκόσμιο ιστό της παραγωγής και στην αλληλοβοήθεια είναι το εμπόριο.

Είναι σημαντικό να εκτιμάμε πόσο εξαίσια είναι η παραγωγή στο σύγχρονο παγκόσμιο σύστημα της οικονομικής συνεργασίας. Χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο, απλώς έλεγξα τις λιανικές τιμές καινούργιων μάλλινων παλτών διαθέσιμων για πώληση στο Ηνωμένο Βασίλειο.² Διακόσιες £ είναι μια αντιπροσωπευτική τιμή. Το μέσο ωρομίσθιο των εργαζομένων πλήρους απασχόλησης στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι σήμερα 13,94£. Επομένως, ένας τυπικός εργαζόμενος πρέπει να κοπιάσει μόνο 14,3 ώρες για να κερδίσει αρκετό εισόδημα ώστε να αγοράσει ένα καινούργιο μάλλινο παλτό. Με άλλα λόγια, μόνο με 14,3 ώρες από τον χρόνο του, ο τυπικός εργαζόμενος μπορεί να κερδίσει έναν από τους καρπούς του μόχθου κυριολεκτικά εκατομμυρίων -ίσως εκατοντάδων εκατομμυρίων- αγνώστων. Και ασφαλώς αυτό που είναι αλήθεια για

2. Η έρευνα των τιμών πραγματοποιήθηκε στις 5 Ιουλίου 2018.

το παλτό, είναι επίσης αλήθεια για κάθε άλλο αγαθό και υπηρεσία που καταναλώνουμε συστηματικά. Το καθένα, με σπάνιες εξαιρέσεις, μας κοστίζει μόνο μερικά λεπτά ή μερικές ώρες από τον χρόνο μας. Όμως, σε κάθε περίπτωση αυτό που αποκτάμε σε αντάλλαγμα για ένα τόσο μικρό ποσοστό από τον χρόνο και την προσπάθειά μας είναι ένα αγαθό ή μια υπηρεσία, η παραγωγή των οποίων απαιτήσε τις προσπάθειες εκατομμυρίων. Όντως, μας κοστίζουν τόσο λίγο, ακριβώς επειδή η παραγωγή τους σχεδιάστηκε επάνω στις προσπάθειες εκατομμυρίων ατόμων, καθένα από τα οποία συνέβαλε με τα δικά του ειδικά ταλέντα.

Ο Adam Smith για τους λόγους για τους οποίους η εξειδίκευση των εργαζομένων είναι παραγωγική

Η εξήγηση του Adam Smith γι' αυτό το εκπληκτικό γεγονός άρχισε με την παρατήρηση ότι η συνολική παραγωγή οποιασδήποτε ομάδας ανθρώπων θα αυξηθεί αν το κάθε μέλος της ομάδας εξειδικεύεται σε μια συγκεκριμένη εργασία, ως αντίθεση στην παραγωγή όλων των αγαθών από το κάθε μέλος για τον εαυτό του. Ο Smith συνέχισε παρατηρώντας ότι οι ευκαιρίες για εξειδίκευση αυξάνονται καθώς μεγαλώνει το μέγεθος της αγοράς – με άλλα λόγια, καθώς ο αριθμός των ατόμων που συμμετέχουν στο εμπορικό δίκτυο αυξάνεται.

Ας εξετάσουμε πρώτα τους λόγους για τους οποίους ο Smith θεωρεί ότι η εξειδίκευση ανάμεσα σε έναν δεδομένο αριθμό εργαζομένων οδηγεί σε συνολική αύξηση της παραγωγής σε σχέση με αυτήν που θα υπήρχε αν ο ίδιος αριθμός ατόμων παρήγαγαν για τον εαυτό τους όλα τα αγαθά και τις υπηρεσίες που τα ίδια και οι οικογένειές τους καταναλώνουν.

Κατ' αρχάς, όταν οι εργαζόμενοι εξειδικεύονται δεν σπαταλούν χρόνο για να μετακινηθούν από τη μια ερ-

γασία στην άλλη. Αν ο Σιμόν καθαρίζει τα τζάμια ενός ουρανοξύστη το πρωί και μετά ασχολείται με πρόβατα το απόγευμα, και αν η Τζέιν έχει την πρωινή βάρδια στο εκτροφείο προβάτων και την απογευματινή βάρδια στον καθαρισμό των τζαμιών, ο χρόνος που ξοδεύει ο κάθε εργαζόμενος για να μετακινηθεί από την πόλη στην ύπαιθρο και ξανά πίσω είναι χρόνος κατά τη διάρκεια του οποίου κανένας από τους δύο εργαζόμενους δεν παράγει αγαθά ή υπηρεσίες. Είναι καλύτερο να υπάρχει ένας από αυτούς τους εργαζόμενους που εξειδικεύεται στη φροντίδα των προβάτων, ενώ ο άλλος στο καθάρισμα των τζαμιών του ουρανοξύστη. Κάθε εργαζόμενος, αφού δεν είναι πλέον υποχρεωμένος να σπαταλά χρόνο για μετακίνηση σε άλλη εργασία, έχει μεγαλύτερη ημερήσια παραγωγή.

Ενώ η εγκυρότητα αυτού του επιχειρήματος είναι αδύνατον να αμφισβητηθεί, η σημασία του είναι μικρή. Το μεγαλύτερο μέρος της ευμάρειας που σήμερα απολαμβάνουμε σαφώς δεν προέκυψε απλώς από το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι σπαταλούν λιγότερο χρόνο.

Ο δεύτερος λόγος που ο Smith απέδωσε την αύξηση της συνολικής παραγωγής στην εξειδίκευση, είναι ότι με αυτήν βελτιώνονται οι ικανότητες κάθε εργαζόμενου στη δουλειά του. Ένας εργαζόμενος που ξοδεύει όλον τον χρόνο του κάνοντας μόνο μία δουλειά –για παράδειγμα, επισκευάζοντας ηλεκτρικές σκούπες– γίνεται πιο ικανός στην εκτέλεση της δουλειάς αυτής από όσο θα ήταν αν, αντιθέτως, μοίραζε τον χρόνο ανάμεσα σε αρκετές διαφορετικές εργασίες. Καθώς οι εξειδικευμένοι εργαζόμενοι γίνονται πιο ικανοί, η παραγωγή τους ανά ώρα αυξάνεται το ίδιο και η ποιότητα της δουλειάς τους. Επομένως, μια οικονομία στην οποία οι εργαζόμενοι είναι εξειδικευμένοι, παράγει κατά κεφαλήν περισσότερη και ποιοτικότερη παραγωγή ανά περίοδο.

Ενώ αναμφισβήτητα αυτός ο δεύτερος λόγος που αναγνώρισε ο Smith είναι πιο σημαντικός από τη θέση του για την εξοικονόμηση χρόνου, είναι παράλληλα ανεπαρκής για να εξηγήσει τη σύγχρονη ευμάρεια. Τι συμβαίνει, όμως, με τον τρίτο;

Αυτός είναι ο εκμηχανισμός. Ο Smith υποστήριξε ότι καθώς οι εργασίες εξειδικεύονται όλο και περισσότερο, καθίσταται πιο πιθανό να εκμηχανοποιηθούν. Είναι πιο εύκολο να εφεύρει κάποιος μια μηχανή για να επιτελέσει μια συγκριμένη, περιορισμένη εργασία από το να εφεύρει μια μηχανή για να επιτελέσει ποικιλία διαφορετικών εργασιών. Επομένως, όταν μια συγκεκριμένη, περιορισμένη εργασία καθίσταται τομέας των εργαζομένων που εξειδικεύονται στην επιτέλεσή της, κάποιος είναι πιθανότερο να δει την ευκαιρία να εφεύρει ένα μηχανήμα για την εκτέλεση της εργασίας.

Όταν μια μηχανή παίρνει τον έλεγχο από τους εργαζόμενους, αυτή η πλέον μηχανοποιημένη εργασία συνήθως εκτελείται καλύτερα από ό,τι την εκτελούσαν οι άνθρωποι. Οι μηχανές είναι γενικά γρηγορότερες, πιο δυνατές και πιο ακριβείς από τους ανθρώπους. Δεν χρειάζεται να κάνουν διάλειμμα για φαγητό, για να πάνε στην τουαλέτα ή για να τρέξουν στο σπίτι για να φροντίσουν ένα άρρωστο παιδί. Ούτε κάνουν απεργία. Πολύ πιο σημαντικό, όμως, είναι ότι όταν η ανθρώπινη εργασία απελευθερώνεται από τέτοιο εκμηχανισμό, καθίσταται διαθέσιμη για να επιτελέσει εργασίες που διαφορετικά θα παρέμεναν ανολοκλήρωτες και να παράγει προϊόντα που διαφορετικά δεν θα παράγονταν. Καθώς ο εκμηχανισμός προχωρά, η κοινωνία όχι μόνο συνεχίζει να λαμβάνει τα προϊόντα που κάποτε παράγονταν από ανθρώπους, και τώρα παράγονται από μηχανές, αλλά επιπλέον λαμβάνει και τα προϊόντα που παράγονται από εργαζόμενους που αποδεσμεύτηκαν από εκείνες τις πλέον μηχανοποιημένες εργασίες.

Το 1800, σχεδόν το ένα τρίτο των Βρετανών εργαζομένων ασχολούνταν με τη γεωργία. Σήμερα, μόνο το 1,1% κάνει το ίδιο. Ο εκμηχανισμός –συμπεριλαμβανομένης της χρήσης χημικών παρασιτοκτόνων και λιπασμάτων, καθώς και της κατάψυξης και των βελτιώσεων στη συσκευασία των αγροτικών προϊόντων– έχει αποδεσμεύσει σχεδόν όλους τους εργαζόμενους από την ανάγκη να καλλιεργούν τρόφιμα. Με τόσο λίγους εργαζόμενους που απαιτούνται σήμερα για την καλλιέργεια τροφίμων, οι περισσότεροι από εμάς είμαστε ελεύθεροι να επιδιώξουμε άλλες ασχολίες. Αν η τεχνολογία της καλλιέργειας, της συγκομιδής, της αποθήκευσης και της διανομής των τροφίμων δεν ήταν σήμερα καλύτερη από ό,τι το 1800, το ένα τρίτο όλων των Βρετανών εργαζομένων θα εξακολουθούσαν να απασχολούνται στη γεωργία – κάτι που σημαίνει ότι πολλά από τα σημερινά επαγγέλματα μπορεί να μην υπήρχαν. Επαγγέλματα όπως ο σχεδιαστής ιστοσελίδων, ο τεχνολόγος Μαγνητικής Τομογραφίας, ο παιδογαστροντερολόγος και ο προσωπικός γυμναστής –μεταξύ αμέτρητων άλλων– μπορεί να μην είχαν δημιουργηθεί ποτέ. Αυτό το γεγονός θα ήταν ατυχές, όχι μόνο για εκείνους που ασκούν σήμερα αυτά τα επαγγέλματα αλλά και για όσους από εμάς βελτιώσαμε τη ζωή μας καταναλώνοντας τα προϊόντα που εκείνοι παράγουν με αυτές τις εργασίες.

Ενώ ο Adam Smith έκρινε σκόπιμο να καταγράψει τον εκμηχανισμό ως έναν από τους τρεις λόγους που η εξειδίκευση αυξάνει τον “πλούτο των εθνών”, δεν του έδωσε τη σημασία που του άρμοζε. Για την ακρίβεια, ο Smith δεν προσκόμισε στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι έχει αναγνωρίσει πλήρως τον κεντρικό ρόλο της καινοτομίας στην οικονομική ανάπτυξη, με την έννοια ότι αυτή δημιούργησε τον σύγχρονο κόσμο. Οι εργαζόμενοι, ελεύθεροι από τη δουλειά στα αγροκτήματα και στα εργοστάσια, δεν μπόρεσαν μόνο να ασχοληθούν με άλλα υπάρχοντα επαγ-

γέλυμα σε άλλες υπάρχουσες και αναπτυσσόμενες βιομηχανίες. Επιπροσθέτως, συχνά έγιναν οι καινοτόμοι που δημιούργησαν αγορές για εντελώς καινούργια επαγγέλματα επινοώντας καινούργια προϊόντα, αναπτύσσοντας πρωτοποριακές και πολύ καλύτερες μεθόδους παραγωγής και βελτιώνοντας ριζικά τη ροή της χρηματοδότησης για να εξασφαλίσουν ότι μεγάλος αριθμός ιδεών θα δοκιμαστούν πράγματι στην αγορά.

Είναι σημαντικό ότι η υλοποίηση αυτών των καινοτόμων ιδεών εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα των πόρων, συμπεριλαμβανομένης της εργασίας, οι οποίοι είναι απαραίτητοι για να καρποφορήσουν αυτές οι ιδέες. Ακόμη και οι εργαζόμενοι που δεν γίνονται οι ίδιοι πρωτοπόροι ή επιχειρηματίες, αφότου αποδεσμεύτηκαν από τις εργασίες που υπάρχουν σήμερα, παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Γίνονται οι μηχανικοί, οι διευθυντές, οι πωλητές, οι τεχνίτες, οι δικηγόροι, οι λογιστές και το άλλο “υποστηρικτικό” προσωπικό που είναι απαραίτητο για να μεταμορφωθούν οι καινοτόμες ιδέες σε πραγματικά αγαθά, υπηρεσίες και νέες τεχνολογίες παραγωγής. Η καινοτομία είναι η πρωταρχική σχεδόν αιτία του τεράστιου “πλούτου των εθνών” που απολαμβάνουμε σήμερα.

Ο Adam Smith για τον λόγο για τον οποίον οι μεγαλύτερες αγορές έχουν μεγαλύτερη παραγωγική εξειδίκευση

Εκτός από τους τρεις λόγους που δόθηκαν από τον Smith σύμφωνα με τους οποίους η εξειδίκευση σε έναν δεδομένο αριθμό ατόμων αυξάνει την παραγωγή, αναγνώρισε μια τέταρτη πηγή οικονομικής ανάπτυξης: την αύξηση του μεγέθους της αγοράς – με άλλα λόγια, την αύξηση του αριθμού των ανθρώπων που αποτελούν μέρος του εμπορικού δικτύου. Συνόψισε αυτό το αποτέλεσμα με την παρατήρηση ότι «ο

καταμερισμός της εργασίας περιορίζεται από την έκταση της αγοράς». Αυτή η συνέπεια, με τη σειρά της, λειτουργεί τόσο από την “πλευρά της προσφοράς” (δηλαδή, την προσφορά των εργαζομένων) όσο και από την πλευρά της ζήτησης (δηλαδή, από τη ζήτηση για προϊόντα που παράγονται από εξειδικευμένους εργαζόμενους και μηχανές). Ας εξετάσουμε την κάθε πλευρά με τη σειρά της.

Ο καταμερισμός της εργασίας εντείνεται με περισσότερους εργαζόμενους

Όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των διαθέσιμων εργαζόμενων τόσο περισσότερες είναι οι ευκαιρίες για παραγωγική εξειδίκευση. Αν βρισκόσασταν μόνοι σε ένα έρημο νησί και τρώγατε ψάρια και μπανάνες για να επιβιώσετε, εσείς οι ίδιοι προφανώς θα έπρεπε να πιάσετε όλα τα ψάρια και να μαζέψετε όλες τις μπανάνες που θα τρώγατε. Αν, ωστόσο, άλλο ένα άτομο βρισκόταν μαζί σας σ’ εκείνο το νησί, ένας από εσάς θα μπορούσε να ειδικευθεί στο μάζεμα των μπανανών και ο άλλος στο ψάρεμα, εφ’ όσον και οι δύο έχετε τη διάθεση να κάνετε ανταλλαγή ο ένας με τον άλλον. Για λόγους που εξηγήθηκαν λεπτομερώς παραπάνω, ο Adam Smith θα προέβλεπε σωστά ότι αυτός ο διπλασιασμός του πληθυσμού στο νησί θα υπερδιπλασίαζε τη συνολική οικονομική παραγωγή του νησιού. Το παραγόμενο κατά κεφαλήν προϊόν θα αυξανόταν.³

3. Οι οξυδερκείς αναγνώστες θα αναγνωρίσουν ότι η αύξηση στο κατά κεφαλήν παραγόμενο προϊόν που προκλήθηκε από τη συμμετοχή περισσότερων ανθρώπων στην οικονομία δεν διαφέρει, στη βάση της, από την αύξηση στο κατά κεφαλήν παραγόμενο προϊόν που προκύπτει όταν ένας σταθερός αριθμός ανθρώπων μεταστρέφονται από τη μη εξειδίκευση στην εξειδίκευση. Όταν κάθε άτομο ενός σταθερού αριθμού ανθρώπων μεταστρέφεται από την απόλυτη αυτόνομη στην εξειδίκευση και στη συναλλαγή με όλους τους άλλους, αυτό που ουσιαστικά προκύπτει είναι ότι μια μεγάλη οικονομία αντικαθιστά αρκετές μικρότερες ατομικές οικονομίες. Εξαιτίας της εξειδίκευσης στη μεγαλύτερη οικονομία, η συνολική της παραγωγή είναι μεγαλύτερη από το σύνολο της παραγωγής των μικρότερων οικονομιών που αντικατέστησε.

Ομοίως, η πρόσθεση ενός τρίτου ατόμου στο νησί θα αύξανε με παρόμοιο τρόπο τη συνολική παραγωγή περισσότερο αναλογικά με την αύξηση του αριθμού των εργαζομένων, ακόμη και αν και οι τρεις σας εξακολουθούσατε να παράγετε και να καταναλώνετε μόνο ψάρια και μπανάνες. Ένα τρίτο πρόσωπο στο νησί μπορεί να ειδικευόταν στο ψάρεμα σε ένα μέρος του νησιού, ενώ ο άλλος ψαράς θα επικεντρωνόταν σε ένα άλλο μέρος. Όσο και οι τρεις σας είστε πρόθυμοι να κάνετε ανταλλαγές ο ένας με τον άλλον, η κατά κεφαλήν παραγωγή ψαριών και μπανανών αυξάνεται περισσότερο αναλογικά με την αύξηση της εξειδίκευσης που κατέστη εφικτή από την αύξηση του πληθυσμού.

Γενικά, για κάθε δεδομένο αριθμό αγαθών και υπηρεσιών που πρόκειται να παραχθούν, ένας μεγαλύτερος αριθμός εργαζομένων ενεργοποιεί και ενθαρρύνει περισσότερη εξειδίκευση που με τη σειρά της οδηγεί σε αύξηση της συνολικής κατά κεφαλήν παραγωγής. Αυτές οι “αυξανόμενες αποδόσεις” (όπως τις ονομάζουν οι οικονομολόγοι) σε έναν αυξανόμενο αριθμό εργαζομένων, που παράγουν μια σταθερή σειρά διαφορετικών προϊόντων, υπάρχουν εξαιτίας δύο χαρακτηριστικών των περισσότερων διαδικασιών παραγωγής. Πρώτον, η διαδικασία παραγωγής σχεδόν κάθε αγαθού ή υπηρεσίας αποτελείται από έναν μεγάλο αριθμό μικρότερων εργασιών, καθεμία από τις οποίες μπορεί να γίνει η ειδικότητα ενός υποσυνόλου εργαζομένων. Για παράδειγμα, αν το ψάρεμα περιλαμβάνει τόσο την αλιεία των ψαριών όσο και την προσεκτική συσκευασία τους μέσα σε καλάθια για τη μεταφορά τους στο σπίτι, τότε με δύο ανθρώπους να εργάζονται ως ψαράδες, ο ένας μπορεί να ειδικευθεί στην αλιεία των ψαριών ενώ ο άλλος στη συσκευασία τους μέσα σε καλάθια.

Δεύτερον, με περισσότερους εργαζόμενους η ίδια η διαδικασία παραγωγής μπορεί να “επιμκυνθεί”. Μεγαλύτερος αριθμός εργαζομένων επιτρέπει την επιτέλε-

ση νέων εργασιών που συμβάλλουν στην ταχύτερη και καλύτερη παραγωγή του τελικού προϊόντος. Για παράδειγμα, ίσως με μόνο ένα άτομο εξειδικευμένο να προμηθεύει μπανάνες, αυτός ο ειδικός θα έπρεπε να ανεβοκατεβαίνει στις μπανανιές τινάζοντας το σώμα του πάνω-κάτω. Αλλά με δύο εργαζόμενους, ο ένας μπορεί να ειδικευθεί στο να σηκώνει και να κρατά στους ώμους του τον άλλο εργαζόμενο, ώστε ο δεύτερος να μπορεί να μαζεύει τις μπανάνες γρηγορότερα από ό,τι πριν. (Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο ένας εργαζόμενος να λειτουργεί σαν ανθρώπινο αναβατόριο.) Το αποτέλεσμα αυτής της “επιμήκυνσης” στη διαδικασία της συλλογής μπανανών είναι ότι παράγονται περισσότερες μπανάνες ανά χρονική περίοδο.

Ο καταμερισμός της εργασίας εντείνεται με περισσότερους αγοραστές

Υποθέστε (όπως είναι πιθανό) ότι μια πόλη με πληθυσμό μόνο 500 κατοίκους έχει μόνο έναν γιατρό – έναν γενικό ιατρό. Τώρα, αφήστε τον πληθυσμό να πολλαπλασιαστεί επί 1.000· επομένως, τώρα η πόλη αριθμεί 500.000 κατοίκους. Αυτή η πόλη θα έχει τώρα ειδικούς γιατρούς που δεν είχε όταν ήταν μικρότερη – ειδικούς όπως παιδίατρος, ογκολόγους, ποδίατρος, καρδιολόγους και καρδιοχειρουργούς. Τι εξηγεί την ανάγκη γι’ αυτούς τους ειδικούς γιατρούς;

Εν μέρει η απάντηση είναι ότι ένας μεγαλύτερος πληθυσμός είναι πιο πιθανό από έναν μικρότερο να περιλαμβάνει άτομα με έφεση και διάθεση να εργαστούν σε αυτές τις πολύ εξειδικευμένες θέσεις. Αλλά η ουσιαστική απάντηση είναι ότι ένας μεγαλύτερος πληθυσμός είναι πιο πιθανό να έχει αρκετούς πελάτες που δικαιολογούν τόσο βαθιά εξειδίκευση από έναν μικρότερο.

Σκεφτείτε, για παράδειγμα, έναν παιδογαστρεντερολόγο.⁴ Το ποσοστό των ανθρώπων κάτω των δεκαέξι ετών που υποφέρουν από πεπτικές διαταραχές και απαιτούν ιατρική φροντίδα είναι (ευτυχώς) μικρό. Ένα αποτέλεσμα είναι ότι ένας μικρός πληθυσμός θα περιλαμβάνει πολύ λίγα παιδιά με σοβαρές πεπτικές διαταραχές ώστε να συντηρεί έναν παιδογαστρεντερολόγο. Ανάλογα με το μέγεθος του πληθυσμού, μπορεί να έχει αρκετούς ανθρώπους για να συντηρεί έναν γαστρεντερολόγο, που αναλαμβάνει ασθενείς όλων των ηλικιών, και μπορεί να έχει αρκετά παιδιά για να συντηρεί έναν παιδίατρο. Αλλά για να συντηρήσει τον βαθιά εξειδικευμένο παιδογαστρεντερολόγο, ο πληθυσμός της πόλης πρέπει να είναι αρκετά μεγάλος ώστε να εξασφαλίζει ότι περιλαμβάνει έναν ικανοποιητικά μεγάλο αριθμό παιδιών, τα οποία, οποιαδήποτε στιγμή, θα υποφέρουν από πεπτικές ασθένειες που απαιτούν την προσοχή ενός τέτοιου ειδικού.

Μια μεγάλη αγορά όχι μόνο επιτρέπει στα άτομα να κερδίζουν το ψωμί τους με τη δουλειά τους δουλεύοντας σε πολύ εξειδικευμένες θέσεις, αλλά ενθαρρύνει αυτά τα άτομα να επενδύσουν χρόνο και πόρους απαραίτητους για την απόκτηση των δεξιοτήτων που είναι μοναδικές σε εκείνες τις εξειδικευμένες εργασίες. Ένας παιδογαστρεντερολόγος έλαβε επιπρόσθετη κατάρτιση και εκπαίδευση που απαιτούνται για το εξειδικευμένο του επάγγελμα. Δεν θα το είχε κάνει αν πίστευε ότι η αγορά για μια τόσο εξειδικευμένη υπηρεσία θα ήταν πολύ μικρή για να του επιτρέψει να κερδίζει το ψωμί του ασκώντας αυτήν την ειδικότητα.

4. Έχω μια ασυνήθιστη συμπάθεια σ' αυτήν την ιατρική ειδικότητα. Ο λόγος είναι ότι ένας τέτοιος ειδικός έσωσε τη ζωή του δεκαεπτάχρονου γιου μου το 2000. Είναι σχεπικό να επισημάνω εδώ ότι η οικογένειά μου κι εγώ ζούσαμε στη μητροπολιτική περιοχή της Νέας Υόρκης.

Μεγαλύτερες αγορές ενθαρρύνουν περισσότερα καινοτόμα προϊόντα και ανάπτυξη

Όπως ένας γιατρός είναι πιο πιθανό να επενδύσει σε χρόνο και προσπάθεια που απαιτείται για να εξειδικευθεί στην παιδογαστρεντερολογία όσο μεγαλύτερος είναι ο πληθυσμός της αγοράς που θα υπηρετήσει, έτσι και οι επιχειρηματίες και οι επενδυτές είναι πιθανότερο να πειραματιστούν και να επενδύσουν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών με υψηλό εξαρχής κόστος όσο μεγαλύτερος είναι ο πληθυσμός της αγοράς. Τα παραγόμενα προϊόντα που απαιτούν σημαντικό προκαταβολικό κόστος δεν θα αναπτυχθούν και δεν θα παραχθούν αν οι επιχειρηματίες και οι επενδυτές δεν περιμένουν ότι θα πουλήσουν αρκετά κομμάτια ώστε να ανακτήσουν αυτό το προκαταβολικό κόστος. Επομένως, όσο πιο μεγάλη είναι η αγορά τόσο μεγαλύτερη είναι η καταναλωτική βάση, και συνεπώς, τόσο πιο πιθανό είναι η ποσότητα των μελλοντικών αγορών να είναι αρκετά μεγάλη ώστε να επιτρέψει την ανάκτηση του προκαταβαλλόμενου κόστους.

Ένα απλό υποθετικό παράδειγμα αποσαφηνίζει το θέμα. Ας υποθέσουμε ότι η φαρμακευτική εταιρεία Merck, που έχει την έδρα της στο Νιου Τζέρσεϊ των Ηνωμένων Πολιτειών, βρίσκεται αντιμέτωπη με την απόφαση αν θα αναπτύξει ή όχι ένα φάρμακο για να θεραπεύσει μια επώδυνη αλλά σπάνια θανατηφόρα ασθένεια που κάθε εκατό χρόνια πλήττει μόλις ένα στα 1.500 άτομα. Αν το φάρμακο αυτό είναι τυποποιημένο, η εταιρεία Merck θα πρέπει να ξοδέψει προκαταβολικά περίπου 2,5 δισεκατομμύρια δολάρια για έρευνα, ανάπτυξη και δοκιμή του. Ακόμη και αν η Merck ήταν σίγουρη ότι αυτές οι προκαταβολικές προσπάθειες θα είχαν επιτυχία, θα τις αναλάβει μόνο αν περιμένει ότι θα πουλήσει αρκετά κομμάτια από το φάρμακο σε μια τιμή αρκετά υψηλή που θα της επιτρέψει να καλύψει όχι μόνο το κόστος της ίδιας της κατασκευής των

χαπιών αλλά και το κόστος των σημαντικών εκ των προτέρων επιστημονικών προσπαθειών.

Υποθέστε ότι η βάση των πελατών της εταιρείας Merck περιορίζεται στις Ηνωμένες Πολιτείες και ότι ο μέσος ετήσιος πληθυσμός των Ηνωμένων Πολιτειών μέσα στα επόμενα εκατό χρόνια αναμένεται να είναι 400 εκατομμύρια. Υποθέστε επίσης ότι το φάρμακο λαμβάνεται μόνο μία φορά κατά τη διάρκεια της ζωής κάθε ασθενούς. Υπό αυτές τις συνθήκες, η Merck θα περιμένει ότι δεν θα έχει περισσότερους από 226.667 ασθενείς που θα αγοράσουν μία και μοναδική φορά το φάρμακό της. Για να δικαιολογήσει η Merck την ανάπτυξη αυτού του φαρμάκου, πρέπει να περιμένει ότι θα πουλήσει κάθε θεραπευτική αγωγή στην τιμή των 9.375 δολαρίων τουλάχιστον.⁵ Αν η Merck δεν είναι σίγουρη γ' αυτά τα δύο στατιστικά στοιχεία, δεν θα αναπτύξει το φάρμακο. Αλλά τώρα υποθέστε αντίθετα ότι η βάση πελατών της Merck είναι ολόκληρος ο κόσμος. Ακόμη και αν ο παγκόσμιος πληθυσμός μέσα στον επόμενο αιώνα διατηρηθεί σταθερός στα 7,5 δισεκατομμύρια, η Merck θα μπορεί τότε να πουλά πάνω από 5 εκατομμύρια κομμάτια του φαρμάκου της. Πουλώντας κάθε κομμάτι στην τιμή των 500\$ τουλάχιστον, η Merck θα μπορέσει να ανακτήσει το προκαταβολικό κόστος της ανάπτυξης. Αν είναι σίγουρη ότι θα πουλήσει τουλάχιστον 5 εκατομμύρια κομμάτια του φαρμάκου στην πολύ χαμηλότερη τιμή των 500\$, θα αναπτύξει το φάρμακο.⁶

Το γενικό νόημα είναι ότι όσο πιο μεγάλος είναι ο αριθμός των δυνητικών αγοραστών τόσο πιθανότερη είναι μια

5. $9.375\$ = 2.500.000.000\$ \div 266.667$ (Και 266.667 είναι ένας σε κάθε 1.500 του υποιθήμενου πληθυσμού των 400 εκατομμυρίων στις Ηνωμένες Πολιτείες.)

6. Στο παράδειγμα αυτό αγνοώ πολλούς παράγοντες, όπως η ανάγκη μείωσης των μελλοντικών αναμενόμενων εσόδων της Merck από το επιτόκιο που στην πραγματικότητα πρέπει να συνυπολογιστεί με το μέγεθος της αγοράς. Κανένας από τους παράγοντες που αγνοώ δεν αλλάζουν το νόημα της σημασίας του παραδείγματος.

προσπάθεια ανάπτυξης του προϊόντος που απαιτεί το υψηλό προκαταβολικό κόστος να είναι κερδοφόρο και, συνεπώς, να αναλαμβάνεται. Επομένως, τα εμπορικά δίκτυα που συνδέουν όλον τον κόσμο θα ενθαρρύνουν την παραγωγή και την πώληση πολλών αγαθών και υπηρεσιών που δεν θα παράγονταν και δεν θα πωλούνταν σε μικρότερα εμπορικά δίκτυα, όπως εκείνα που περιορίζονται σε μία μόνο χώρα.

Συμπέρασμα

Όλες οι εκούσιες συναλλαγές βελτιώνουν την ευημερία όλων των συμμετεχόντων σε αυτές. Ο πιο σημαντικός τρόπος που το εμπόριο το καταφέρνει αυτό είναι ότι επιτρέπει και ενθαρρύνει την εξειδίκευση στην παραγωγή και επίσης ενθαρρύνει τον εκμηχανισμό και την καινοτομία. Με τη σειρά του, καθώς η εξειδίκευση εντείνεται και ο εκμηχανισμός και η καινοτομία προχωρούν, το συνολικό κατά κεφαλήν προϊόν των αγαθών και των υπηρεσιών αυξάνεται.

Η εξειδίκευση θα ήταν αδύνατη χωρίς το εμπόριο. (Κάποιος που έχει εξειδικευθεί στην ξυλουργική θα πεινάσει μέχρι θανάτου αν δεν μπορεί να εμπορευθεί καμία από τις ξυλουργικές του υπηρεσίες για φαγητό.) Και το εμπόριο ενθαρρύνει και προωθεί περισσότερο την εξειδίκευση, τον εκμηχανισμό και την καινοτομία – που αποτελούν τις άμεσες αιτίες της σύγχρονης ευμάρειας.

**ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ
- ΚΑΙ ΠΕΡΑΝ ΑΥΤΟΥ**

ΟΠΩΣ ΕΙΔΑΜΕ ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1, ο Adam Smith υποστήριξε ότι η εξειδίκευση αυξάνει την κατά κεφαλήν οικονομική παραγωγή καθιστώντας, σε μερικές περιπτώσεις, τον εργαζόμενο πιο παραγωγικό στην εργασία που επιτελεί, και σε άλλες δημιουργώντας παραγωγικές διαδικασίες εξοικονόμησης εργασίας που του δίνουν τη δυνατότητα να παράγει αγαθά ή υπηρεσίες οι οποίες δεν θα είχαν παραχθεί διαφορετικά.

Υπάρχει όμως άλλος ένας δίαυλος μέσα από τον οποίον η εξειδίκευση αυξάνει την κατά κεφαλήν παραγωγή - ένας δίαυλος που δεν σχετίζεται με καμία αλλαγή στην παραγωγικότητα κανενός εργαζομένου ούτε με καμία εισαγωγή μιας παραγωγικής διαδικασίας εξοικονόμησης εργασίας. Αυτός ο δίαυλος είναι η εξειδίκευση σύμφωνα με το συγκριτικό πλεονέκτημα κάθε εργαζομένου.

Το εμπόριο μεταφέρει την παραγωγή σε εκείνους για τους οποίους το κόστος της ευκαιρίας είναι χαμηλότερο

Η αρχή του συγκριτικού πλεονεκτήματος είναι ίσως η πιο ριζοσπαστική από όλες τις βασικές έννοιες της οικονομίας. Αν και ένα προσχέδιο αυτής της αρχής εμφανίζεται στο έργο

του Robert Torrens *An Essay on the External Corn Trade* το 1815, η ανακάλυψη της αρχής του συγκριτικού πλεονεκτήματος αποδίδεται, μάλλον δίκαια, στον Άγγλο χρηματοοικονομικό σύμβουλο και οικονομολόγο του δέκατου ένατου αιώνα David Ricardo (1772-1823). Ο Ricardo εισήγαγε την ιδέα στο κεφάλαιο 7 (“On Foreign Trade”) του βιβλίου του του 1817 *On the Principles of Political Economy and Taxation* (*Αρχές Πολιτικής Οικονομίας και Φορολογίας*), το οποίο άσκησε ιδιαίτερη επίδραση.

Ο Ricardo χρησιμοποίησε ένα απλό αριθμητικό παράδειγμα που περιελάμβανε δύο χώρες (Αγγλία και Πορτογαλία) και δύο αγαθά (υφάσματα και κρασί). Κατέδειξε ότι ακόμη και αν οι Πορτογάλοι χρειάζονται λιγότερες ώρες εργασίας από όσες οι Άγγλοι για να παραγάγουν τόσο υφάσματα όσο και κρασί, η Πορτογαλία μπορεί ακόμη να κερδίσει, εξειδικευόμενη στην παραγωγή κρασιού και στην εξαγωγή του στην Αγγλία με αντάλλαγμα υφάσματα φτιαγμένα εκεί. Η Πορτογαλία θα κερδίσει από τέτοια εξειδίκευση και ένα τέτοιο εμπόριο αν το σύνολο των υφασμάτων που εγκαταλείπει παράγοντας μία μονάδα κρασιού είναι λιγότερο από το σύνολο των υφασμάτων που εγκαταλείπει η Αγγλία παράγοντας μία μονάδα κρασιού.

Εξειδικευόμενοι στην παραγωγή κρασιού, με το κόστος παραγωγής χαμηλότερο από το κόστος παραγωγής των Άγγλων, οι Πορτογάλοι μπορούν να εμπορευτούν ένα μέρος του κρασιού τους στην Αγγλία με αντάλλαγμα περισσότερα υφάσματα από όσα μπορούν να παραγάγουν αν παρήγαγαν οι ίδιοι τα υφάσματα αντί για το κρασί που εξάγουν στην Αγγλία.

Καθώς είναι δύσκολο μέσα από μια καθαρά λεκτική ερμηνεία του συγκριτικού πλεονεκτήματος να γίνει αντιληπτό, ας εξετάσουμε κάποιους υποθετικούς αριθμούς. Στο παράδειγμα που ακολουθεί χρησιμοποιώ δύο άτομα -την Άννα και τον Μπιλ- παρά δύο χώρες. Ο λόγος που το

συγκριτικό πλεονέκτημα μπορεί να αναλυθεί στο επίπεδο των ατόμων είναι πως το οποιοδήποτε συγκριτικό πλεονέκτημα των χωρών είναι η αντανάκλαση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των ατόμων (ή επιχειρήσεων) που κατοικούν στη χώρα.

Εκτός από την υπόθεση δύο μόνο ατόμων, χρησιμοποιώ αρκετές άλλες υποθέσεις τις οποίες θα παρουσιάσω στη συνέχεια. Καθεμία από αυτές χρησιμοποιείται μόνο για να διευκρινίσει όσο περισσότερο γίνεται την ερμηνεία. Κάθε υπόθεση μπορεί να απορριφθεί χωρίς να θέτει σε κίνδυνο το συμπέρασμα της ανάλυσης. Εδώ, για ευκολία, παρατίθενται οι βασικές υποθέσεις που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάλυση που ακολουθεί:

- Υπάρχουν μόνο δύο άτομα: η Άννα και ο Μπιλ.
- Υπάρχουν μόνο δύο αγαθά που αυτά τα άτομα ενδιαφέρονται να καταναλώσουν και, επομένως, ενδιαφέρονται να παράγουν: ψάρια και μπανάνες.
- Κάθε άτομο σέβεται τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα του άλλου και δεσμεύεται να τηρεί τις συμβατικές του υποχρεώσεις.
- Τα ψάρια που παράγονται από ένα άτομο είναι αριθμητικά ίδια με τα ψάρια που παράγονται από το άλλο. Το ίδιο ισχύει και για τις μπανάνες.
- Η καμπύλη των παραγωγικών δυνατοτήτων κάθε ατόμου είναι “γραμμική”. Με αυτό εννοώ ότι η συνολική ποσότητα ενός αγαθού –ας πούμε, των ψαριών– που κάθε άτομο –ας πούμε η Άννα– θυσιάζει για να παραγάγει μία επιπλέον μονάδα από το άλλο αγαθό (τις μπανάνες) είναι το ίδιο, ανεξάρτητα από την ποσότητα των ψαριών που παράγει σήμερα η Άννα.
- Όταν η Άννα και ο Μπιλ εξειδικευθούν και κάνουν ανταλλαγές, ο καθένας θέλει να συνεχίσει να κατα-

ναλώνει τον ίδιο αριθμό μπανανών που κατανάλω-
νε πριν αρχίσει η εξειδίκευση και η ανταλλαγή.

Αν η Άννα αφιερώσει όλον τον χρόνο εργασίας της στο μάζεμα των μπανανών, μαζεύει εκατό μπανάνες κάθε μήνα αλλά δεν πιάνει κανένα ψάρι. Αν, αντιθέτως, αφιερώσει όλον τον χρόνο εργασίας της στο ψάρεμα, πιάνει διακόσια ψάρια κάθε μήνα και δεν μαζεύει καμία μπανάνα. Επειδή υποθέτουμε ότι οι συντελεστές παραγωγής είναι γραμμικοί, αν η Άννα μοιράσει τον χρόνο εργασίας της ισομερώς ανάμεσα σε αυτές τις δύο δουλειές, κάθε μήνα μαζεύει πενήντα μπανάνες και πιάνει εκατό ψάρια. Αν ο Μπιλ αφιερώσει όλον τον χρόνο εργασίας του στο μάζεμα των μπανανών, μαζεύει πενήντα τσαμπιά. Αν, αντιθέτως, ξοδέψει όλον του τον χρόνο στο ψάρεμα, πιάνει πενήντα ψάρια. Ο πίνακας 1 δείχνει τις μέγιστες ποσότητες μπανανών και ψαριών που η Άννα και ο Μπιλ μπορούν να παράγουν ανά μήνα.

Πίνακας 1: Δυνατότητες παραγωγής

	Μπιλ	Άννα
Μπανάνες	50	100
Ψάρια	50	200

Αν η Άννα και ο Μπιλ δεν κάνουν ανταλλαγή, τότε οι ποσότητες που ο καθένας μπορεί να καταναλώσει περιορίζονται από τις ποσότητες που μπορεί ο καθένας να παραγάγει. Υποθέστε ότι πριν ξεκινήσει η εξειδίκευση και η ανταλλαγή, η Άννα και ο Μπιλ μοίραζαν ο καθένας τον χρόνο εργασίας τους ισομερώς ανάμεσα στο ψάρεμα και στο μάζεμα των μπανανών. Ο πίνακας 2 δείχνει τις ποσότητες των ψαριών και των μπανανών που η Άννα και ο Μπιλ παράγουν και καταναλώνουν κάθε μήνα.

Πίνακας 2: Ποσότητες που παράγονται και καταναλώνονται πριν από την εξειδίκευση και την ανταλλαγή

	Μπιλ	Άννα
Μπανάνες	25	50
Ψάρια	25	100

Τώρα η Άννα συναντά τον Μπιλ και, αφού παρατηρήσει τις εργασιακές του συνήθειες, του προτείνει την ακόλουθη συμφωνία: «Θα σου δώσω 37 από τα ψάρια μου με αντάλλαγμα 25 από τις μπανάνες σου». Ο Μπιλ δέχεται. Θα ωφεληθεί ένας, κανένας ή και τα δύο αυτά άτομα από αυτήν την ανταλλαγή;

Ξανά, απλώς για να κάνουμε πιο απλή την παρουσίαση, υποθέτουμε ότι τόσο η Άννα όσο και ο Μπιλ θέλουν με την ανταλλαγή να καταναλώνουν τον ίδιο αριθμό μπανανών που κατανάλωναν πριν από αυτήν. Ο πίνακας 3 δείχνει τις ποσότητες μπανανών και ψαριών που η Άννα και ο Μπιλ παράγουν περιμένοντας την ανταλλαγή με τον άλλον. Σημειώστε ότι ο Μπιλ εξειδικεύεται ολοκληρωτικά στο μάζεμα των μπανανών. Θέλει να συνεχίσει να καταναλώνει 25 μπανάνες ανά περίοδο, αλλά πρέπει να δίνει και στην Άννα 25 μπανάνες. Μπορεί να επιτύχει αυτήν την παραγωγή μόνο αφιερώνοντας όλον του τον χρόνο στην παραγωγή μπανανών, στην περίπτωση που παράγει 50 μπανάνες και κανένα ψάρι.

Πίνακας 3: Ποσότητες που παράγονται με την εξειδίκευση και την ανταλλαγή

	Μπιλ	Άννα
Μπανάνες	50	25
Ψάρια	0	150

Η Άννα, γνωρίζοντας ότι θα λάβει 25 μπανάνες από τον Μπιλ, μεταφέρει λίγο από τον χρόνο εργασίας της στο μάζεμα μπανανών στο ψάρεμα. Με την ανταλλαγή, η Άννα παράγει μόνο τις μισές (25) από τις 50 μπανάνες που παράγαγε πριν από την ανταλλαγή. Μπορώντας πλέον να αφιερώσει περισσότερο χρόνο στο ψάρεμα, η Άννα πιάνει 50 ψάρια επιπλέον -προκαλώντας αύξηση στη μηνιαία της παραγωγή ψαριών από 100 σε 150.

Την ημέρα της ανταλλαγής, η Άννα δίνει στον Μπιλ 37 ψάρια και ο Μπιλ δίνει στην Άννα 25 μπανάνες. Ο πίνακας 4 δείχνει τις ποσότητες μπανανών και ψαριών που η Άννα και ο Μπιλ καταναλώνουν με την ανταλλαγή. Σημειώστε ότι η Άννα και ο Μπιλ βρίσκονται σε καλύτερη κατάσταση από ό,τι πριν από αυτήν. Κάθε άτομο έχει τον ίδιο με πριν αριθμό μπανανών για να καταναλώσει, αλλά η Άννα τώρα έχει 13 ψάρια περισσότερα, ενώ ο Μπιλ έχει 12 περισσότερα ψάρια για να καταναλώσει. Αυτή η μικρή κοινωνία –ας την πούμε Ανναμπιλιάνα– είναι πιο πλούσια σε ένα σύνολο 25 ψαριών!

Πίνακας 4: Ποσότητες που καταναλώνονται με την εξειδίκευση και την ανταλλαγή

	Μπιλ	Άννα
Μπανάνες	25	50
Ψάρια	37	113

Αυτή η αύξηση στη συνολική παραγωγή δεν είναι το αποτέλεσμα λεπασίας ή “εκμετάλλευσης” ενός τρίτου συμμετέχοντα, από οποιοδήποτε από αυτά τα άτομα ή και από τα δύο, αφού δεν υπάρχει εδώ κάποιος τρίτος για να τον λεηλατήσουν ή να τον “εκμεταλλευτούν”. Ούτε αυτή η αύξηση στην παραγωγή και στην κατανάλωση είναι το αποτέλεσμα κάποιου από τους παράγοντες που αναγνώ-

ρισε ο Adam Smith. Αυτή η αύξηση της παραγωγή και της ευημερίας και για τα δύο άτομα είναι αποκλειστικά αποτέλεσμα της ειδίκευσης της Άννας στο ψάρεμα και του Μπιλ στο μάζεμα των μπανανών. Αυτή η ευτυχής έκβαση προκύπτει διότι σ' αυτήν την κοινωνία κάθε άτομο επικεντρώνεται περισσότερο στην παραγωγή εκείνου του αγαθού που αυτός ή αυτή παράγουν συγκριτικά αποτελεσματικά – με άλλα λόγια, αποτελεσματικά σε σύγκριση με το άλλο άτομο.

Η πρώτη εντύπωση που σχηματίζει κάποιος κοιτάζοντας τον πίνακα 1 είναι ότι η Άννα είναι καλύτερη από τον Μπιλ τόσο στο ψάρεμα όσο και στο μάζεμα της μπανάνας. Άλλωστε, η Άννα μπορεί να παράγει κάθε μήνα μεγαλύτερες ποσότητες αυτών των αγαθών από τον Μπιλ. Αλλά είναι η ιδιοφυΐα της αρχής του συγκριτικού πλεονεκτήματος που μας επιτρέπει να καταλάβουμε ότι αυτή η πρώτη εντύπωση είναι λανθασμένη. Αυτό που έχει σημασία στην οικονομία είναι το πόσο κοστίζει στην Άννα να παράγει καθένα από αυτά τα αγαθά σε σύγκριση με το κόστος που έχει ο Μπιλ. Και επειδή (υποθετικά) τα μοναδικά δύο αγαθά που καθένα από αυτά τα άτομα ενδιαφέρεται να καταναλώσει είναι τα ψάρια και οι μπανάνες, το κόστος παραγωγής των ψαριών υπολογίζεται σε σχέση με τις μπανάνες που θα μπορούσαν να έχουν παραχθεί, ενώ το κόστος παραγωγής των μπανανών υπολογίζεται σε σχέση με τα ψάρια που θα μπορούσαν να έχουν παραχθεί.

Επομένως, όταν συγκρίνουμε το κόστος παραγωγής ενός από τα αγαθά για το ένα άτομο με το κόστος παραγωγής αυτού του αγαθού για το άλλο άτομο, καταλαβαίνουμε ότι, ενώ η Άννα μπορεί να παράγει μια μπανάνα με ένα κόστος δύο ψαριών, ο Μπιλ μπορεί να παράγει μια μπανάνα με ένα κόστος μόνο ενός ψαριού. Ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο, ο Μπιλ είναι ο παραγωγός μπανάνας με το συγκριτικά χαμηλότερο κόστος. Αντιθέτως, ενώ για κάθε επιπλέον

ψάρι που παράγει ο Μπιλ, παράγει μία λιγότερη μπανάνα – με άλλα λόγια, το κόστος παραγωγής ενός ψαριού για τον Μπιλ είναι μία μπανάνα– για κάθε επιπλέον ψάρι που παράγει η Άννα, παράγει μισή μπανάνα λιγότερη – κάτι που σημαίνει ότι το κόστος παραγωγής ενός ψαριού για την Άννα είναι μισή μπανάνα. Από αυτούς τους δύο ανθρώπους, ο Μπιλ είναι ο φθηνότερος προμηθευτής μπανάνας, ενώ η Άννα η φθηνότερη προμηθεύτρια ψαριών. Λέμε ότι ο Μπιλ έχει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι της Άννας στην προμήθεια μπανανών, ενώ η Άννα έχει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι του Μπιλ στην προμήθεια ψαριών.

Αν εξετάσουμε το θέμα από την οπτική γωνία καθενός ατόμου, η Άννα ξέρει ότι κάθε ψάρι που πάνει της κοστίζει μισή μπανάνα. Επομένως, προτίθεται να πουλήσει καθένα από τα ψάρια της σε τιμή υψηλότερη από μισή μπανάνα. (Στο παράδειγμά μας, πούλησε 37 ψάρια στον Μπιλ σε μια τιμή που έφτανε περίπου στα $2/3$ της μπανάνας για κάθε ψάρι.) Ο Μπιλ γνωρίζει ότι κάθε μπανάνα του κοστίζει την παραγωγή ενός ψαριού, οπότε θα πουλήσει τις μπανάνες σε τιμή υψηλότερη του ενός ψαριού για κάθε μπανάνα. (Στο παράδειγμά μας, πούλησε 25 μπανάνες σε μια τιμή που έφτανε περίπου το $1\ 1/2$ ψάρι για κάθε μπανάνα.)

Δεν υπάρχει τίποτε το ιδιαίτερο σε αυτή τη συγκεκριμένη τιμή – με άλλα λόγια, σ' αυτή τη συγκεκριμένη σχέση ανταλλαγής ψαριών με μπανάνες. Κάθε τιμή για το ψάρι μεταξύ μισής και μίας μπανάνας θα δημιουργήσει κέρδος από τη συναλλαγή τόσο για την Άννα όσο και για τον Μπιλ.⁷ Αυτό που έχει σημασία είναι η ύπαρ-

7. Επειδή κάθε ψάρι κοστίζει στην Άννα μισή μπανάνα για την παραγωγή του, δεν είναι διατεθειμένη να πουλήσει το ψάρι σε μια τιμή χαμηλότερη της μισής μπανάνας. Επειδή ο Μπιλ μπορεί να παράγει για τον εαυτό του ένα ψάρι με κόστος μίας μπανάνας, δεν είναι διατεθειμένος να αγοράσει ένα ψάρι σε καμία τιμή υψηλότερη της μίας μπανάνας.

ξη τουλάχιστον μίας τιμής –μίας αναλογίας στη συναλλαγή– που είναι αμοιβαία επωφελής και για τα δύο άτομα. Και μία τέτοια τιμή (ή εύρος τιμών) θα υπάρχει αν υπάρχει το συγκριτικό πλεονέκτημα – δηλαδή αν κάθε άτομο έχει ένα διαφορετικό κόστος από το άλλο στην παραγωγή κάθε αγαθού.

Όταν ο φθηνότερος προμηθευτής ψαριών (η Άννα) παράγει περισσότερα ψάρια από όσα σχεδιάζει να καταναλώσει η ίδια –με άλλα λόγια, πάνει ψάρια που ανταλλάσσει με τον Μπιλ– ο Μπιλ αξιοποιεί τη μεγαλύτερη ικανότητα της Άννας στο ψάρεμα. Δεν μπορεί να παράγει ψάρια για τον εαυτό του με ένα κόστος χαμηλότερο από μία μπανάνα για κάθε ψάρι, αλλά ανταλλάσσοντας με την Άννα αποκτά ψάρια σε κόστος (στο παράδειγμά μας) που φτάνει τα $2/3$ μίας μπανάνας. Παρομοίως, ανταλλάσσοντας με τον Μπιλ, η Άννα αξιοποιεί τη μεγαλύτερη ικανότητά του στο μάζεμα της μπανάνας. Στην ουσία, συμφωνώντας να εξειδικευθούν ο καθένας σύμφωνα με το συγκριτικό του/της πλεονέκτημα και μετά να προβούν σε συναλλαγή, η Άννα και ο Μπιλ συμφωνούν να επιτρέψουν ο ένας στον άλλον να έχει μερίδιο στους καρπούς του συγκριτικού του/της πλεονεκτήματος.

Το παραπάνω παράδειγμα, παρ' ότι απλό, αποκαλύπτει την ουσιώδη λειτουργία του συγκριτικού πλεονεκτήματος – πιο συγκεκριμένα, οι αμοιβαίες επωφελείς ευκαιρίες για εξειδίκευση και εμπόριο υπάρχουν ανάμεσα σε δύο οποιοσδήποτε οντότητες, αν το κόστος παραγωγής ενός αγαθού ή υπηρεσίας της μίας, που έχει αξία και για τις δύο, διαφέρει από το κόστος παραγωγής αυτού του αγαθού ή της υπηρεσίας της άλλης οντότητας. Αν κάνουμε το παράδειγμα πιο ρεαλιστικό, προσθέτοντας εκατομμύρια ανθρώπους και εκατομμύρια αγαθά και υπηρεσίες –συμπεριλαμβανομένων των μηχανημάτων και άλλων καταναλωτικών αγαθών– αυξάνεται η δυνατότητα εφαρμογής

και η δύναμη της αρχής, γιατί μεγαλύτεροι αριθμοί σε ανθρώπους και αγαθά σημαίνουν μεγαλύτερο πεδίο για αμοιβαία επωφελή εξειδίκευση και συναλλαγή.

Συγκρίνοντας τον Ricardo με τον Smith

Μια βαθύτερη κατανόηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος επιτυγχάνεται συγκρίνοντας τις ιδέες του Adam Smith με εκείνες του David Ricardo. Θυμηθείτε ότι η αύξηση της ευημερίας της Άννας και του Μπιλ που περιγράφηκε παραπάνω δεν περιλαμβάνει κάποια αλλαγή στην ικανότητα κανενός από τα δύο άτομα παραγωγής αγαθών. Ούτε περιλαμβάνει την εμφάνιση κανενός μηχανήματος. Ας απλουστεύσουμε τώρα μία από αυτές τις υποθέσεις. Ειδικότερα, ας υποθέσουμε –ρεαλιστικά– ότι με πιο έντονη εξειδίκευση στην αλιεία, οι ικανότητες της Άννας στο ψάρεμα έχουν βελτιωθεί τόσο πολύ ώστε περνώντας τώρα όλον τον χρόνο της ψαρεύοντας θα μπορούσε να πιάνει σε κάθε περίοδο όχι 200 ψάρια όπως πριν, αλλά 300. Ο πίνακας 5 δείχνει τις νέες παραγωγικές ικανότητες της Άννας και του Μπιλ.

Πίνακας 5: Η Άννα γίνεται πιο ικανή στο ψάρεμα

	Μπιλ	Άννα
Μπανάνες	50	100
Ψάρια	50	300

Η Άννα έχει ολοφάνερα βελτιωθεί στην παραγωγή ψαριών. Όμως, είναι σημαντικό να καταλάβουμε ακριβώς πώς υπολογίζεται οικονομικά αυτή η βελτίωση – πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το κόστος ευκαιρίας της Άννας για την παραγωγή κάθε αγαθού. Πριν βελτιθούν οι ικανότητές της στο ψάρεμα, κάθε ψάρι κόστιζε

για την παραγωγή του μισή μπανάνα στην Άννα. Τώρα, όμως, επειδή είναι πιο ικανή στο ψάρεμα, κάθε ψάρι που πιάνει της κοστίζει για την παραγωγή του μόνο το $1/3$ μίας μπανάνας. Αλλά, παρατηρήστε τι συνεπάγεται η πτώση στο κόστος της παραγωγής του ψαριού της Άννας για το κόστος παραγωγής των μπανανών. Πριν βελτιωθούν οι ικανότητές της, το κόστος της Άννας για την παραγωγή κάθε μπανάνας ήταν δύο ψάρια. Τώρα, όμως, βελτιώνοντας τις ικανότητές της στο ψάρεμα, κάθε μπανάνα που παράγει της κοστίζει τρία ψάρια. Με άλλα λόγια, ακριβώς επειδή η Άννα μπορεί τώρα να παράγει περισσότερα ψάρια ανά μονάδα χρόνου από όσα μπορούσε νωρίτερα, η ποσότητα ψαριών που χάνει όταν αφιερώνει τον χρόνο της στο μάζεμα μπανανών είναι μεγαλύτερη από όσο πριν.

Εν συντομία, με το να βελτιώνεται ως παραγωγός ψαριών, η Άννα γίνεται με τον τρόπο αυτόν, οικονομικά, χειρότερη παραγωγός μπανανών. Ακόμη πιο παράδοξο είναι ότι η βελτιωμένη ικανότητα της Άννας να παράγει ψάρια βελτιώνει επίσης την ικανότητα του Μπιλ να παράγει μπανάνες σε σύγκριση με την ικανότητα της Άννας σε αυτήν την παραγωγή. Πριν η Άννα γίνει μια πιο ικανή παραγωγός ψαριών, ο Μπιλ μπορούσε να παράγει μπανάνες στο μισό κόστος από όσο παρήγαγε μπανάνες η Άννα. Τώρα όμως –με την Άννα να είναι πιο ικανή στην παραγωγή ψαριών– ο Μπιλ μπορεί να παράγει μπανάνες στο $1/3$ του κόστους της παραγωγής μπανανών της Άννας. Για να επαναλάβουμε αυτό το αξιοσημείωτο γεγονός: Το ότι η Άννα γίνεται καλύτερη παραγωγός ψαριών κάνει τον Μπιλ, σε σύγκριση με την Άννα, καλύτερο παραγωγό μπανανών παρ' ότι δεν υπάρχει καμία αλλαγή στην απόλυτη ικανότητά του να παράγει είτε ψάρια είτε μπανάνες.

Επομένως, ο Μπιλ, τουλάχιστον δυνητικά, κερδίζει

από τις βελτιωμένες ικανότητες της Άννας στο ψάρεμα. Για να δούμε πώς, θυμηθείτε ότι προτού βελτιωθούν οι αλιευτικές ικανότητες της Άννας, το κόστος παραγωγής μπανανών του Μπιλ ήταν το μισό από της Άννας. Αλλά, επειδή οι βελτιωμένες αλιευτικές ικανότητες της Άννας έχουν αυξήσει το κόστος της στην παραγωγή μπανανών (από δύο ψάρια για κάθε μπανάνα σε τρία ψάρια για κάθε μπανάνα), το κόστος παραγωγής μπανανών του Μπιλ – το οποίο, όπως πριν, εξακολουθεί να είναι ένα ψάρι για κάθε μπανάνα– πέφτει από το μισό στο $1/3$ του κόστους της Άννας.

Η δυνατότητα να κερδίσει ο Μπιλ από τις βελτιωμένες αλιευτικές ικανότητες της Άννας έγκειται στο γεγονός ότι η Άννα είναι τώρα διατεθειμένη, αντιθέτως με πριν, να πουλήσει ψάρια στον Μπιλ σε μία τιμή μικρότερη από το $1/2$ μιας μπανάνας για το καθένα (αλλά όχι μικρότερη από το $1/3$ μιας μπανάνας για το καθένα). Με αρκετή δύναμη για διαπραγμάτευση, ο Μπιλ μπορεί τώρα να δελεάσει την Άννα να του δώσει, με αντάλλαγμα οποιαδήποτε καθορισμένη ποσότητα των μπανανών του, περισσότερα ψάρια από όσα του είχε δώσει πριν.

Σε αυτό το παράδειγμα των δύο ατόμων, η διανομή των κερδών από τη συναλλαγή –ποιο ποσοστό από το όφελος της συναλλαγής πηγαίνει στο ένα άτομο και ποιο ποσοστό πηγαίνει στο άλλο– καθορίζεται αποκλειστικά από τη διαπραγματευτική δύναμη. Όσο καλύτερη είναι η Άννα στη διαπραγμάτευση, συγκριτικά με τον Μπιλ, τόσο μεγαλύτερο είναι το μερίδιο των κερδών που παίρνει από τη συναλλαγή και τόσο μικρότερο είναι το μερίδιο που παίρνει ο Μπιλ. Όμως, είναι σημαντικό να μην ξεχνάμε ποτέ ότι όσο οι παραγωγοί εξειδικεύονται σύμφωνα με το συγκριτικό πλεονέκτημα και μετά προβαίνουν σε συναλλαγές, υπάρχουν αμοιβαία κέρδη από τη συναλλαγή. Όσο μικρό κι αν είναι το μερίδιο των

κερδών από τη συναλλαγή για τον Μπιλ, εξακολουθεί να βρίσκεται σε καλύτερη κατάσταση υλικά από εκείνη στην οποία θα βρισκόταν αν αρνιόταν τη συναλλαγή. Ιδωμένο από άλλη οπτική γωνία, ανεξάρτητα του πόσο καλή είναι η Άννα στις διαπραγματεύσεις, δεν θα μπορέσει να πείσει τον Μπιλ να εξειδικευθεί και να κάνει συναλλαγές με όρους με τους οποίους εκείνος χάνει ή απλώς δεν κερδίζει τίποτε.

Στην πραγματικότητα του σύγχρονου κόσμου –ενός κόσμου στον οποίον κάθε αγαθό και κάθε υπηρεσία κατά κανόνα παράγεται και πωλείται από πολλούς διαφορετικούς προμηθευτές– το μερίδιο των κερδών από την εξειδίκευση και το εμπόριο καθορίζεται από τον ανταγωνισμό. Προφανώς, μετά τη βελτίωση των ικανοτήτων της, η Άννα θα ήθελε να δρέψει όλα τα οφέλη αυτής της βελτίωσης, συνεχίζοντας να πουλά στον Μπιλ στην ίδια τιμή όπως και πριν: κάθε ψάρι πιάνει τα $2/3$ της μπανάνας. Αλλά αν η Άννα αντιμετωπίζει ανταγωνισμό από άλλους προμηθευτές ψαριών, οι οποίοι μπορούν να παράγουν ψάρια με κόστος μικρότερο των $2/3$ της μπανάνας (για κάθε ψάρι που αλιεύεται), τότε είναι πιθανό να οδηγηθεί από τον ανταγωνισμό να χαμηλώσει την τιμή της. Ενώ πριν από τη βελτίωση των ικανοτήτων της δεν θα είχε χαμηλώσει την τιμή της κάτω από $1/2$ της μπανάνας για κάθε ψάρι, με τις βελτιωμένες τώρα ικανότητές της είναι πρόθυμη, αν αναγκαστεί από τον ανταγωνισμό, να χαμηλώσει την τιμή στο $1/3$ της μπανάνας για το κάθε ψάρι. Κι αν υπάρχουν αρκετοί άλλοι άνθρωποι που εξειδικεύονται στην αλιεία, οι οποίοι έχουν ικανότητες ισάξιες με της Άννας, τότε ο ανταγωνισμός ανάμεσά τους για τις μπανάνες του Μπιλ θα αναγκάσει την Άννα να μοιραστεί τουλάχιστον ένα μέρος της ωφέλειας από τη βελτίωση των ικανοτήτων της με τον Μπιλ (και με άλλους αγοραστές ψαριών).

Τα εθνικά σύνορα δεν έχουν σχέση με τα οφέλη του εμπορίου

Από κοινού, οι ερμηνείες του Smith και του Ricardo για τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι εξειδικεύονται και κάνουν εμπόριο αποτελούν μια έξοχη αιτιολόγηση για μια πολιτική ελεύθερου εμπορίου. Μια κυβέρνηση ακολουθεί μια πολιτική ελεύθερου εμπορίου στην έκταση που αυτή δεν κάνει διακρίσεις κατά ή υπέρ αγαθών και υπηρεσιών, βάσει της πολιτικής δικαιοδοσίας στην οποία παράγονται ή πωλούνται αυτά τα αγαθά ή οι υπηρεσίες.

Όντως, η οικονομική υπόθεση για το ελεύθερο εμπόριο μπορεί να συνοψιστεί επαρκώς ως μια απόδειξη ότι τα πολιτικά σύνορα είναι οικονομικά ανούσια. Οποιαδήποτε οφέλη προκύπτουν όταν κάτοικοι δύο ίδιων χωρών συναλλάσσονται μεταξύ τους, προκύπτουν και όταν δύο κάτοικοι διαφορετικών χωρών συναλλάσσονται μεταξύ τους. Οποιοσδήποτε ζημίες –πραγματικές ή φανταστικές– προκύπτουν όταν δύο κάτοικοι της ίδιας χώρας συναλλάσσονται μεταξύ τους, προκύπτουν και όταν δύο κάτοικοι μιας άλλης χώρας συναλλάσσονται μεταξύ τους. Τίποτε σχετικό με τα πολιτικά σύνορα δεν αλλάζει τη φύση ή τις επιπτώσεις της συναλλαγής.

Ανάμεσα στα πιο συχνά λάθη που διαπράχθηκαν από εκείνους που αντιτίθενται στο ελεύθερο εμπόριο είναι ότι θεωρούν την απώλεια θέσεων εργασίας ή το κλείσιμο εταιρειών που προκύπτουν από το εμπόριο με ξένους ως τα μειονεκτήματα του εμπορίου με ξένους. Όμως, δεν είναι. Όποτε οι καταναλωτές αλλάζουν τους τρόπους με τους οποίους ξοδεύουν τα χρήματά τους, υπάρχουν επιχειρήσεις που πλύνονται και θέσεις εργασίας που καταστρέφονται. Όποτε μια καινούργια πηγή πρώτων υλών ανακαλύπτεται –όποτε ένας επιχειρηματίας παρουσιάζει ένα καινούργιο προϊόν ή μια νέα μέθοδο παραγωγής ή

διανομής— όποτε γίνεται μια οικονομική αλλαγή, οι περιουσίες κάποιων ανθρώπων αυξάνονται ενώ κάποιων άλλων μειώνονται.

Ένα μικρό δείγμα θα είναι αρκετό. Στο τέλος της δεκαετίας του 1990, στις Ηνωμένες Πολιτείες, η δίαιτα Atkins έγινε πολύ δημοφιλής. Οι άνθρωποι που ακολουθούσαν αυτή τη δίαιτα έτρωγαν λιγότερους υδατάνθρακες και περισσότερη πρωτεΐνη. Λίγο καιρό αφότου αυτή η δίαιτα έγινε δημοφιλής, μια γνωστή αμερικανική αλυσίδα που πουλούσε ντόνατς (το Krispy Kreme) έκλεισε μερικά από τα καταστήματά της και κατηγόρησε εμφανέστατα τη δίαιτα Atkins. Πολλοί εργαζόμενοι που έφτιαχναν και πουλούσαν ντόνατς έχασαν τη δουλειά τους, όχι εξαιτίας κάποιας αύξησης στις εισαγωγές, αλλά αποκλειστικά επειδή άλλαξαν οι διατροφικές συνήθειες των Αμερικανών. Κι όμως, όποια αναστάτωση, άγχος και δυσκολίες υφίστανται όσοι χάνουν τη δουλειά τους, επειδή οι συμπολίτες τους επιδιώκουν περισσότερο να εισάγουν, τα ίδια περνούν και εκείνοι που χάνουν τη δουλειά τους εξαιτίας των αλλαγών στις καταναλωτικές προτιμήσεις, οι οποίες δεν σχετίζονται καθόλου με το διεθνές εμπόριο.

Με άλλα λόγια, αν ο οικονομικός ανταγωνισμός είναι καλός όταν προκύπτει μεταξύ ανταγωνιστικών εταιρειών που βρίσκονται στην ίδια χώρα, έχουμε κάθε λόγο να πιστεύουμε ότι είναι εξίσου καλός και όταν προκύπτει μεταξύ ανταγωνιστικών εταιρειών που βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες. Αυτή η παρατήρηση υπογραμμίζει άλλο ένα πλεονέκτημα του ελεύθερου διεθνούς εμπορίου: ενθαρρύνει τον μέγιστο δυνατό ανταγωνισμό. Ακόμη και αν οι εγχώριοι καταναλωτές επί του παρόντος δεν αγοράζουν τίποτε από μια συγκεκριμένη ξένη χώρα ή εταιρεία, η ελευθερία να το κάνουν λειτουργεί ως ένα επιπρόσθετο κίνητρο για τους εγχώριους προμηθευτές να παραμείνουν συγκεντρωμένοι στις απαιτήσεις των καταναλωτών

κρατώντας τις τιμές χαμηλά και την ποιότητα των προϊόντων ψηλά.

Εδώ, όμως, βρίσκεται άλλο ένα πλεονέκτημα σταθερής πολιτικής του ελεύθερου εμπορίου: αποθαρρύνει τη σπατάλη των πόρων για την επιδίωξη ειδικών προνομίων. Αν οι επιχειρηματίες πιστεύουν ότι έχουν μια καλή ευκαιρία να πάρουν ειδικά προνόμια από την κυβέρνηση – προνόμια όπως τιμωρητικοί φόροι για τους καταναλωτές που αγοράζουν τις προσφορές των ξένων ανταγωνιστών τους– θα σπαταλήσουν χρόνο και πόρους αναζητώντας τέτοια προνόμια. Και όσο πιο πρόθυμη είναι η κυβέρνηση να δώσει τέτοια προνόμια τόσο μεγαλύτερο θα είναι το σύνολο του χρόνου και των πόρων που θα ξοδευτούν σε αυτήν την επιδίωξη.

Αυτές οι δαπάνες, ενώ είναι κερδοφόρες για τις εταιρείες που καταφέρνουν να εξασφαλίσουν τα ειδικά προνόμια, αποτελούν καθαρή ζημία για την κοινωνία. Μία αιτία αποτελεί το γεγονός ότι αυτές οι δαπάνες προορίζονται για να διογκώσουν τα κέρδη εκείνων που αναζητούν τα προνόμια, δημιουργώντας τεχνητές ελλείψεις που μειώνουν την ευμάρεια των άλλων. Μια άλλη αιτία είναι ότι η χρήση των πόρων με τέτοιους τρόπους σημαίνει κατ' ανάγκη ότι αυτοί οι πόροι απομακρύνονται από άλλες, πιο παραγωγικές χρήσεις. Η επιχειρηματίας από το Manchester που περνά την ημέρα της στο Λονδίνο ασκώντας πιέσεις για προστασία από τον ανταγωνισμό, δεν περνά εκείνη την ημέρα στην εταιρεία της για να εξασφαλίσει ότι λειτουργεί όσο πιο αποτελεσματικά γίνεται. Ο δικηγόρος που προσελήφθη από έναν βιομηχανικό κλάδο για να υποβάλει αίτηση για ειδικές τιμές, δεν χρησιμοποιεί τον χρόνο του και τις νομικές του γνώσεις για να βοηθήσει τις εταιρείες να συντάξουν καλύτερα συμβόλαια ή να βοηθήσει τους πελάτες στις συμφωνίες για την ακίνητη περιουσία τους. Αυτές οι απώλειες της παραγωγικής απόδοσης εί-

ναι πραγματικές. Τέτοιες απώλειες –οι οικονομολόγοι τις αποκαλούν “απώλειες της προσοδοθηρίας”– θα μειώνονταν με τον περιορισμό της διάθεσης της κυβέρνησης να επιβάλλει δασμούς και να εκχωρεί άλλα ειδικά προνόμια.

ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΑΝΕΝΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ κατά του ελεύθερου εμπορίου δεν είναι πιο συνηθισμένο από τον ισχυρισμό ότι περισσότερες εισαγωγές οδηγούν σε μόνιμα υψηλότερη ανεργία. Υπάρχουν αρκετά άλλα επιχειρήματα, αλλά κανένα δεν τροφοδοτεί τόσο τον φόβο του κοινού για εμπόριο με ξένους όσο αυτό που ισχυρίζεται ότι “οι εισαγωγές αυξάνουν την ανεργία”.

Το επιχείρημα ότι περισσότερες εισαγωγές σημαίνουν μεγαλύτερη ανεργία είναι απλό – και, όπως θα δούμε, απλοϊκό. Αυτό το επιχείρημα ξεκινά αναγνωρίζοντας ορθά ότι επειδή η αγορά εισαγόμενων προϊόντων δεν είναι αγορά αγαθών ή υπηρεσιών που παράγονται στην οικονομία της χώρας, συμπολίτες οι οποίοι σε διαφορετική περίπτωση θα εργάζονταν παράγοντας αυτά τα συγκεκριμένα αγαθά και τις συγκεκριμένες υπηρεσίες, δεν εργάζονται. Και καταλήγει προχωρώντας λίγο παρακάτω σε αυτό το λανθασμένο συμπέρασμα: “Γι’ αυτό, οι εισαγωγές προωθούν τη μακροχρόνια εγχώρια ανεργία”.

Ενώ είναι αλήθεια ότι οι εισαγωγές συχνά καταστρέφουν συγκεκριμένες θέσεις εργασίας ή εμποδίζουν τη δημιουργία άλλων συγκεκριμένων θέσεων, είναι ψέμα ότι αυξάνουν τη μακροχρόνια ανεργία. Επειδή οι άνθρωποι δεν είναι μονοδιάστατα ρομπότ, σχεδιασμένα και προ-

γραμματισμένα να επιτελούν μία και μόνο μία εργασία, η καταστροφή οποιασδήποτε συγκεκριμένης θέσης εργασίας δεν ρίχνει τον εργαζόμενο που κάποτε κατείχε αυτή τη θέση σε μια κατάσταση μόνιμης ανεργίας.

Για να καταλάβουμε ακριβώς γιατί καμία μόνιμη ανεργία δεν προκαλείται από τις εισαγωγές, απαιτείται να κάνουμε ένα βήμα πίσω και να δούμε ολόκληρη την εικόνα των οικονομικών δραστηριοτήτων των οποίων οι εισαγωγές και η απώλεια συγκεκριμένων θέσεων εργασίας αποτελούν μέρος. Ας εξετάσουμε το υποθετικό παράδειγμα των μύλων που εισάγονται στο Ηνωμένο Βασίλειο από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Υποθέστε ότι ο Jones είναι ένας Βρετανός παντοπώλης ο οποίος αγοράζει μύλα αξίας 1.000.000 £ από την Αμερική. Ο λόγος αυτής της αγοράς είναι ότι ο Jones θεωρεί αυτά τα μύλα καλύτερη ευκαιρία από αυτά που πωλούνται από τους εγχώριους προμηθευτές. Υποθέτοντας ότι η ποιότητα των αμερικανικών μύλων είναι η ίδια με αυτήν των εγχώριας καλλιέργειας, η τιμή ανά μύλο των αμερικανικών πρέπει να είναι χαμηλότερη από εκείνη των εξίσου καλών βρετανικών μύλων. Ο Jones, επομένως, περιμένει να αποκομίσει μεγαλύτερα κέρδη από τη λιανική πώληση αυτών των αμερικανικών μύλων στο δικό του σούπερ-μάρκετ από όσα θα αποκόμιζε πουλώντας μύλα αξίας 1.000.000 £ της εγχώριας καλλιέργειας.

Αυτό που βλέπει ο πολέμιος του ελεύθερου εμπορίου σε αυτή τη συναλλαγή είναι τις χαμένες πωλήσεις των Βρετανών καλλιεργητών μύλων και, επομένως, τις χαμένες θέσεις εργασίας των συμπολιτών του που εργάζονται ή που θα εργάζονταν στους βρετανικούς οπωρώνες μύλων. Αλλά αυτό που δεν βλέπει ο πολέμιος του ελεύθερου εμπορίου είναι μεγαλύτερο και πιο σημαντικό.

Μια σημαντική επίπτωση αυτής της συναλλαγής είναι η μοίρα του 1.000.000 £ που ξοδεύτηκε για να αγορα-

στούν τα εισαγόμενα μήλα. Τι κάνει ο εξαγωγέας των αμερικανικών μήλων με 1.000.000 £; Οι βρετανικές λίρες δεν μπορούν να ξοδευτούν στις ΗΠΑ. Η πιο προφανής χρήση αυτών των βρετανικών λιρών είναι για να αγοράσει ο Αμερικανός εξαγόμενα προϊόντα από το Ηνωμένο Βασίλειο αξίας 1.000.000 £ – κάτι το οποίο μπορεί να κάνει ο συγκεκριμένος Αμερικανός. Στην πραγματικότητα, όμως, είναι πιθανό ότι ο ίδιος ο Αμερικανός εξαγωγέας μήλων δεν ενδιαφέρεται να αγοράσει τίποτε απολύτως από το Ηνωμένο Βασίλειο. Αλλά, η αποδοχή του 1.000.000 £ σε αντάλλαγμα για τα μήλα του αποκαλύπτει ότι γνωρίζει κάποιον με αμερικανικά δολάρια που θέλει να ξοδέψει τουλάχιστον 1.000.000 £ στο Ηνωμένο Βασίλειο. Μπορούμε να αποκαλέσουμε αυτόν τον κάποιον μία αμερικανική τράπεζα.

Ο εξαγωγέας αμερικανικών μήλων ανταλλάσσει το 1.000.000 £ με την αντίστοιχη αξία σε αμερικανικά δολάρια. Ο μόνος λόγος που η αμερικανική τράπεζα είναι πρόθυμη να μετατρέψει για τον καλλιεργητή μήλων δολάρια αξίας μεγαλύτερης από 1.000.000 £ σε αντάλλαγμα για 1.000.000 βρετανικές λίρες είναι ότι η τράπεζα γνωρίζει ότι κάποιος από τους πελάτες της θέλουν να αποκτήσουν –και είναι πρόθυμοι να πληρώσουν γι' αυτό– τουλάχιστον 1.000.000£.

Αλλά ο μόνος λόγος που ένας Αμερικανός θέλει βρετανικές λίρες είναι για να τις χρησιμοποιήσει ώστε να αποκτήσει κάτι από το Ηνωμένο Βασίλειο. Υποθέστε ότι κάποιος από τους πελάτες της τράπεζας είναι ένας Αμερικανός εισαγωγέας μπίρας. Ο εισαγωγέας μπίρας θέλει να προσφέρει για πώληση στις Ηνωμένες Πολιτείες βρετανική μπίρα αξίας 1.000.000 £. Έτσι, ο Αμερικανός εισαγωγέας μπίρας χρησιμοποιεί δολάρια για να αγοράσει το 1.000.000£ από την αμερικανική τράπεζα και μετά το χρησιμοποιεί για να αγοράσει μπίρα από το Ηνωμένο Βασίλειο.

Το 1.000.000 £ που αρχικά δαπανήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο για να αγοραστούν τα αμερικανικά μήλα, επιστρέφουν, στο παράδειγμα αυτό, στο Ηνωμένο Βασίλειο για να αγοραστεί βρετανική μπύρα. Με άλλα λόγια, το 1.000.000 £ που δεν δαπανήθηκε για βρετανικά μήλα ξοδεύτηκε αντ' αυτών για βρετανική μπύρα. Επομένως, παρ' ότι η αγορά από το Ηνωμένο Βασίλειο εισαγόμενων μύλων προκαλεί πτωτική τάση στις θέσεις εργασίας στους βρετανικούς οπωρώνες μύλων, προκαλεί ανοδική τάση στις θέσεις εργασίας των βρετανικών ζυθοποιείων. Εν συντομία, οι Βρετανοί αγόρασαν αμερικανικά μήλα με μπύρα από βρετανική ζυθοποιία και οι Αμερικανοί αγόρασαν βρετανική μπύρα με μήλα αμερικανικής καλλιέργειας.

Αυτό το παράδειγμα, παρ' ότι υποθετικό και απλό, αποκαλύπτει μία σημαντική αλήθεια για το εμπόριο: δεν έχει μακροπρόθεσμη επίπτωση στο επίπεδο της συνολικής απασχόλησης. Αντιθέτως, το εμπόριο αναδιτάσσει την απασχόληση. Το εμπόριο μετακινεί θέσεις εργασίας από κάποιες εγχώριες επιχειρήσεις και βιομηχανίες (πιο συγκεκριμένα, εκείνες που παράγουν προϊόντα τα οποία ανταγωνίζονται τις εισαγωγές) σε άλλες εγχώριες επιχειρήσεις και βιομηχανίες. Αυτή η μετακίνηση των θέσεων εργασίας –αυτή η αναδιάρθρωση ανά κλάδο παραγωγής και ευκαιρίες απασχόλησης– αποτιμάται θετικά. Οι θέσεις εργασίας που δημιουργούνται έχουν συνήθως υψηλότερες απολαβές από αυτές που χάθηκαν. Ο λόγος είναι ότι το εμπόριο επιτρέπει στις βιομηχανίες που χαίρουν συγκριτικών πλεονεκτημάτων να επεκταθούν και υποχρεώνει εκείνες με τα συγκριτικά μειονεκτήματα να συρρικνωθούν – με άλλα λόγια, οι βιομηχανίες που χρησιμοποιούν τους πόρους (συμπεριλαμβανομένης της εργασίας) πιο παραγωγικά επεκτείνονται, ενώ εκείνες που τους χρησιμοποιούν λιγότερο παραγωγικά συρρικνώνονται.

Οι οικονομολόγοι συχνά ισχυρίζονται ότι οι εγχώριες

επιχειρήσεις και βιομηχανίες στις οποίες οι θέσεις εργασίας μεταφέρονται λόγω του εμπορίου, είναι εταιρείες που εξάγουν. Αυτός ο ισχυρισμός είναι σωστός μόνο εν μέρει. Είναι αλήθεια ότι όσο περισσότερο εισάγει μία χώρα τόσο περισσότερο εξάγει. Περισσότερες εισαγωγές, επομένως, οδηγούν σε περισσότερες θέσεις εργασίας σε επιχειρήσεις και βιομηχανίες που παράγουν προϊόντα για εξαγωγή. Αλλά οι επιχειρήσεις και οι βιομηχανίες που εξάγουν δεν είναι οι μόνες στις οποίες η απασχόληση ενισχύεται από το εμπόριο. Επειδή οι εισαγωγές προκαλούν πτωτική τάση στις τιμές που οι καταναλωτές πληρώνουν για τα καταναλωτικά αγαθά, οι τελευταίοι έχουν περισσότερα χρήματα να ξοδέψουν σε άλλα αγαθά και υπηρεσίες. Για παράδειγμα, τα χρήματα που οι καταναλωτές εξοικονομούν αγοράζοντας εισαγόμενα παπούτσια σε χαμηλότερη τιμή μπορεί να ξοδευτούν για γεύματα σε εστιατόρια. Η εισαγωγή υποδημάτων, επομένως, επέκτεινε την απασχόληση στην εγχώρια βιομηχανία εστίασης, παρά το γεγονός ότι αυτή η βιομηχανία δεν εξάγει.

Άλλος ένας τρόπος με τον οποίον το εμπόριο δημιουργεί θέσεις εργασίας στις επιχειρήσεις και στις βιομηχανίες που δεν εξάγουν απαραιτήτως είναι με τη μείωση των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων που χρησιμοποιούνται από τους εγχώριους παραγωγούς. Για παράδειγμα, ίσως οι εισαγωγές χάλυβα και άλλων οικοδομικών υλικών να μειώσουν το κόστος για το άνοιγμα και τη λειτουργία των κινηματογράφων. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις κινηματογραφικές αίθουσες έχει ως αποτέλεσμα αυτό το χαμηλότερο κόστος να μετακυλίεται σε αυτούς που πηγαίνουν στον κινηματογράφο με τη μορφή χαμηλότερης τιμής εισιτηρίου. Η επακόλουθη αύξηση στην προσέλευση στις κινηματογραφικές αίθουσες θα δημιουργήσει επιπρόσθετες θέσεις εργασίας στη μη εξαγωγική βιομηχανία της τοπικής ψυχαγωγίας.

Αν και το παραπάνω παράδειγμα περιλαμβάνει μόνο δύο χώρες, τίποτε σημαντικό δεν αλλάζει αν προστεθούν και άλλες χώρες στην εικόνα. Το αποτέλεσμα παραμένει αμετάβλητο: τα χρήματα που δαπανώνται σε εισαγωγές επιστρέφουν στην εγχώρια οικονομία ως ζήτηση για εγχώρια παραγόμενα προϊόντα.

Για παράδειγμα, ας κάνουμε την ακραία υπόθεση ότι κανείς στις ΗΠΑ δεν θέλει, κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες, να αγοράσει απολύτως τίποτε από το Ηνωμένο Βασίλειο. Αρχικά μπορεί να φανεί ότι αυτή η καθολική έλλειψη ενδιαφέροντος των Αμερικανών για τα βρετανικά προϊόντα ή τις υπηρεσίες θα αποτρέψει τον Αμερικανό καλλιεργητή μήλων να εξαγάγει τα μήλα του στο Ηνωμένο Βασίλειο. Εν τέλει, αν κανένας Αμερικανός –συμπεριλαμβανομένου του καλλιεργητή μήλων– δεν θέλει τίποτε από το Ηνωμένο Βασίλειο, ποια χρησιμότητα θα είχαν οι βρετανικές λίρες για τον Αμερικανό εξαγωγέα μήλων; Περισσότερη σκέψη, ωστόσο, αποκαλύπτει ότι αν κάποιος από μια τρίτη χώρα –ας πούμε από τον Καναδά– θέλει να αγοράσει αγαθά ή υπηρεσίες από το Ηνωμένο Βασίλειο, τότε ο Αμερικανός καλλιεργητής μήλων θα είναι πρόθυμος να ανταλλάξει τα μήλα του για βρετανικές λίρες, αν ο ίδιος, ή κάποιος άλλος Αμερικανός, θέλει να αγοράσει αγαθά ή υπηρεσίες από τον Καναδά. Σε αυτό το παράδειγμα, ο Αμερικανός καλλιεργητής μήλων θα εξαγάγει μήλα στο Ηνωμένο Βασίλειο και θα δεχθεί λίρες ως πληρωμή. Ο Αμερικανός θα χρησιμοποιήσει στη συνέχεια τις λίρες για να αγοράσει (για παράδειγμα) ξυλεία από τους Καναδούς. Οι Καναδοί δέχονται τις λίρες ως πληρωμή αφού η ξυλεία τους εξάγεται στις ΗΠΑ γιατί θέλουν να αγοράσουν (για παράδειγμα) μπίρα από το Ηνωμένο Βασίλειο.

Το γενικό νόημα είναι ότι όσο κάποιος ξένος, ανεξαρτήτως εθνικότητας ή χώρας κατοικίας, θέλουν να αγοράσουν κάποια προϊόντα που παρέχονται από παραγωγούς

της εγχώριας οικονομίας, θα υπάρξει ξένη ζήτηση για τις εξαγωγές της εγχώριας οικονομίας. Η ξένη ζήτηση για τις εξαγωγές της εγχώριας οικονομίας δεν χρειάζεται να προέρχεται από συγκεκριμένες χώρες που πωλούν εισαγόμενα προϊόντα στην εγχώρια οικονομία.

Γενικότερα, από την οπτική γωνία κάθε χώρας, ο υπόλοιπος κόσμος είναι καλύτερος απλώς επειδή είναι ο υπόλοιπος κόσμος. Όπως εσείς, ως άτομο, δεν περιμένετε να πουλήσετε σε καθένα από τους πολλούς εμπόρους με τους οποίους συναλλάσσετε την ίδια ποσότητα που αγοράζετε από κάθε έμπορο, οι άνθρωποι που εκλαμβάνονται ως μία χώρα δεν πρέπει να περιμένουν ότι θα εξάγουν σε καθεμία από τις πολλές χώρες με τις οποίες συναλλάσσονται την ίδια ποσότητα με αυτήν που εισάγουν από την κάθε χώρα. Αυτό που έχει σημασία για σας, ως άτομα, είναι πόσο αγοράζετε συνολικά από τους άλλους και πόσο πουλάτε (συνήθως την εργασία σας) στους άλλους συνολικά, με τη συγκεκριμένη ταυτότητα των χωρών που κάνουν την αγορά και εκείνων που κάνουν την πώληση να μην επηρεάζεται.

Υποθέτοντας ότι οι ευέλικτες αγορές εργασίας είναι λογικές

Το συμπέρασμα ότι το εμπόριο δεν μειώνει τον συνολικό αριθμό των θέσεων εργασίας υπάρχει σε πολλές υποθέσεις, ο ρεαλισμός των οποίων ποικίλλει από χώρα σε χώρα. Η πιο σημαντική από αυτές τις υποθέσεις είναι ότι οι αγορές εργασίας είναι αρκετά αποδοτικές και ευέλικτες – με άλλα λόγια, ότι οι εργαζόμενοι γενικά είναι ελεύθεροι να αλλάξουν δουλειά, ότι οι εργοδότες είναι γενικά ελεύθεροι να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους και να ανταγωνιστούν για εργαζομένους, και ότι οι μισθοί με την πάροδο του χρόνου προσαρμόζονται ώστε να αντα-

νακλούν τη ζήτηση για κάθε συγκεκριμένο είδος εργαζομένου όπως αυτή αλληλεπιδρά με την παροχή αυτού του είδους εργαζομένου.⁸

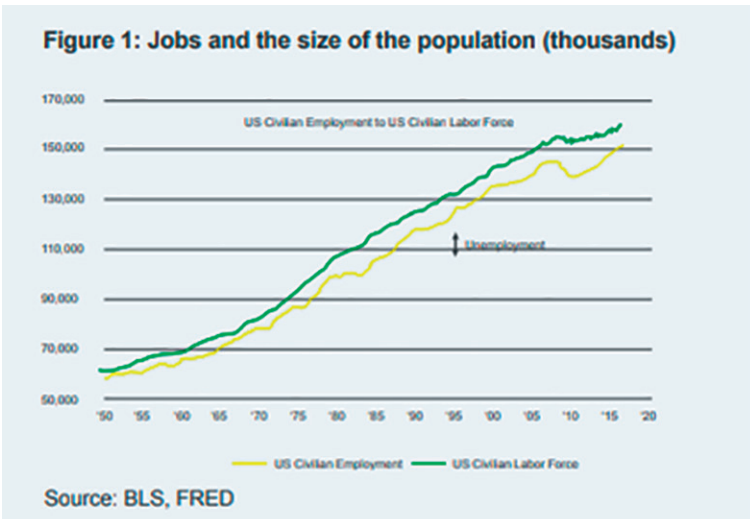
Στον βαθμό που οι αγορές εργασίας περιορίζονται από εμπόδια στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας –εμπόδια όπως οι περιορισμοί της επαγγελματικής άδειας ή οι κανόνες των εργατικών σωματείων που περιορίζουν συγκεκριμένες θέσεις εργασίας σε μέλη των σωματείων– οι εργαζόμενοι που χάνουν τη δουλειά τους στις εισαγωγές θα έχουν περισσότερες δυσκολίες στην ανεύρεση νέων θέσεων από ό,τι υπό άλλες συνθήκες. Παρομοίως, αν και στον ίδιο βαθμό αποτρέπεται η πώση των μισθών, ώστε να αντανakλούν τη μεγαλύτερη προσφορά σε σχέση με τη ζήτηση, κάποιων εργαζομένων, τότε οι εργαζόμενοι που χάνουν τη θέση εργασίας τους στις εισαγωγές θα αντιμετωπίσουν περισσότερες δυσκολίες στην εύρεση εργασίας κάπου αλλού.

Οι οικονομολόγοι δικαιολογούνται, όταν συζητούν για το εμπόριο, να υποθέτουν ότι οι αγορές εργασίας είναι επαρκώς αποτελεσματικές και ευέλικτες, ώστε οι εργαζόμενοι που εκτοπίζονται από τις τρέχουσες θέσεις εργασίας τους θα βρουν τελικά διαφορετικές, καινούργιες θέσεις εργασίας. Και δικαιολογούνται πρώτα διότι αυτή η υπόθεση περιγράφει αρκετά πιστά την πραγματικότητα για τις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες σήμερα, τουλάχιστον μακροπρόθεσμα. Νέες επιχειρήσεις –με νέες ευκαιρίες απασχόλησης– δημιουργούνται. Οι εργαζόμενοι μπορούν και κάνουν συχνά αλλαγές θέσεων εργασίας. Οι μισθοί και οι άλλοι όροι της απα-

8. Άλλες δύο τέτοιες υποθέσεις αξίζει να αναφερθούν εδώ. Η πρώτη είναι η υπόθεση ότι η χώρα δεν βρίσκεται εν μέσω οικονομικής ύφεσης. Η δεύτερη είναι ότι το επίδομα ανεργίας από την κυβέρνηση δεν είναι τόσο γενναιόδωρο ώστε να ενθαρρύνει τους εργαζομένους να εγκαταλείψουν μόνιμα το εργατικό δυναμικό απλώς εξαιτίας της απώλειας συγκεκριμένων θέσεων εργασίας σήμερα.

σχόλησης μπορούν να αλλάζουν, και αλλάζουν, για να αντανακλούν τις αλλαγές στην προσφορά και στη ζήτηση για πολλά είδη εργαζομένων.

Διάγραμμα 1: Οι θέσεις εργασίας και το μέγεθος του πληθυσμού (χιλιάδες)

US Civilian Employment to US Civilian Labor Force = Απασχόληση των πολιτών στις ΗΠΑ στο Αμερικανικό Πολιτικό Εργατικό Δυναμικό

US Civilian Employment = Απασχόληση των πολιτών στις ΗΠΑ

US Civilian Labor Force = Αμερικανικό Πολιτικό Εργατικό Δυναμικό

Πηγή: BLS, FRED

Στο Διάγραμμα 1 βλέπουμε ότι η μεγαλύτερη του 150% αύξηση στο μέγεθος του αμερικανικού εργατικού δυναμικού από το 1950 αντιστοιχεί με μία παρόμοια αύξηση στο μέγεθος του αριθμού θέσεων εργασίας στις ΗΠΑ. (Η κάθετη απόσταση ανάμεσα στις δύο γραμμές είναι ο δείκτης ανεργίας.) Αυτά τα δεδομένα αποτελούν μία ισχυρή ένδειξη για την εγκυρότητα της αντίληψης των οικονομολόγων

ότι ο αριθμός των θέσεων εργασίας σε μια οικονομία προσανατολισμένη στην αγορά μακροπρόθεσμα καθορίζεται από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού και, επομένως, όχι από την εμπορική πολιτική.

Δεύτερον, αναφορικά με την υπόθεση των επαρκώς αποτελεσματικών και ευέλικτων αγορών εργασίας, όταν η συζήτηση αφορά το εμπόριο και την εμπορική πολιτική, θέλουμε να απομονώσουμε όσο περισσότερο μπορούμε τις επιδράσεις του εμπορίου από εκείνες των μη εμπορικών συντελεστών. Αν, για παράδειγμα, η αγορά εργασίας μιας χώρας εμποδίζεται τόσο από τα κωλύματα που επιβάλλει η κυβέρνηση για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, που οι εργαζόμενοι οι οποίοι έχασαν τη δουλειά τους λόγω των εισαγωγών δεν μπορούν ποτέ να βρουν καινούργια, κατηγορούμε το εμπόριο ή κατηγορούμε τα κωλύματα; Ενώ η απόφαση για το πού να ρίζουμε την ευθύνη μπορεί να φαίνεται ακαδημαϊκή και άσχετη, δεν είναι. Αν οι άνθρωποι καταλαβαίνουν ότι οι ίδιες οι αλλαγές στα εμπορικά πρότυπα δεν προκαλούν μόνιμη μείωση στην απασχόληση, όταν η αγορά εργασίας είναι ευέλικτη, θα γίνει ορθά αντιληπτό ότι οι μακροπρόθεσμες μειώσεις που παρατηρούνται στην απασχόληση, οι οποίες ακολουθούν την αυξανόμενη διείσδυση των εισαγωγών, προκαλούνται τελικά από τις κυβερνητικές παρεμβάσεις παρά από το εμπόριο. Η πίεση της κοινής γνώμης είναι πιο πιθανό να επικεντρωθεί στην εκκαθάριση της αγοράς εργασίας από τα κωλύματα που επιβάλλει η κυβέρνηση παρά αν για την ισχύουσα ανεργία κατηγορηθεί εσφαλμένα το εμπόριο.

Ίσως ένας καλύτερος τρόπος να κατανοήσουμε αυτό το σημείο είναι να αναγνωρίσουμε ότι αναποτελεσματικές και δύσκαμπτες αγορές εργασίας προκαλούν ζημία ανεξαρτήτως των λόγων για τους οποίους οι εργαζόμενοι χάνουν συγκεκριμένες θέσεις εργασίας. Αν οι αγορές ερ-

γασίας δυσλειτουργούν, τότε οι εργαζόμενοι που χάνουν τις δουλειές τους επειδή οι καταναλωτές, για παράδειγμα, επιλέγουν να αγοράσουν λιγότερο ψωμί και περισσότερα ψάρια, δεν θα επηρεαστούν λιγότερο ούτε θα ζημιωθούν λιγότερο από όσο οι εργάτες που χάνουν τις δουλειές τους εξαιτίας της μεγαλύτερης διείσδυσης των εισαγωγών. Υποθέτοντας, στη συζήτηση για το εμπόριο, ότι οι αγορές εργασίας λειτουργούν αρκετά καλά, έχουμε λιγότερο την τάση να αποδίδουμε στο εμπόριο επιπτώσεις που είναι ορθότερο να αποδίδονται σε άλλες πηγές.

Εν συντομία, για να κατανοήσουμε τις αιτίες και τις επιπτώσεις του εμπορίου και της εμπορικής πολιτικής, είναι σωστό να τις εξετάζουμε απομονωμένες από άλλες οικονομικές αλλαγές και πολιτικές, εφόσον αυτές οι αλλαγές και πολιτικές είναι εύλογα διακριτές από το εμπόριο και τις εμπορικές πολιτικές.

Οι θέσεις εργασίας δεν είναι δυσεύρετες

Αν οι αγορές εργασίας λειτουργούν αρκετά καλά, τότε μια αυξανόμενη προσφορά μιας συγκεκριμένης κατηγορίας εργαζομένων θα προκαλέσει, τουλάχιστον αρχικά, μείωση των μισθών και επομένως θα ενθαρρύνει την απασχόληση περισσότερων τέτοιων εργαζομένων. Ομοίως, η αυξημένη διαθεσιμότητα κάποιων συγκεκριμένων κατηγοριών εργαζομένων ωθεί τους εργοδότες να βρουν κερδοφόρα απασχόληση για τους εργαζόμενους αυτούς. Οι άνθρωποι που είναι ικανοί και πρόθυμοι να εργαστούν αποτελούν, άλλωστε, παραγωγικούς πόρους – και μια κύρια λειτουργία της επιχειρηματικότητας είναι να βρίσκει τρόπους για την επικερδή χρήση των παραγωγικών πόρων. Και πάλι, το συμπέρασμα είναι ότι το συνολικό επίπεδο απασχόλησης μακροπρόθεσμα δεν επηρεάζεται από το εμπόριο αλλά, αντιθέτως, καθορίζεται από το μέγεθος

του εργατικού δυναμικού σε συνδυασμό με την αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας.

Αυτό το συμπέρασμα έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την εσφαλμένη αντίληψη ότι ο αριθμός των θέσεων εργασίας στην οικονομία είναι δεδομένος (lump-of-labour fallacy). Η εσφαλμένη αυτή αντίληψη (lump-of-labour) συνίσταται στο ότι υπάρχει ένας δεδομένος αριθμός εργασιών που πρέπει να γίνουν σε μια οικονομία και ένας συγκεκριμένος αριθμός θέσεων εργασίας που χρειάζονται για να φέρουν εις πέρας τις εργασίες αυτές. Σε αντίθεση με τους απερίσκεπτους ισχυρισμούς κάποιων υπερασπιστών του ελεύθερου εμπορίου, η πλάνη δεν υπονοεί αναγκαστικά το συμπέρασμα ότι περισσότερες εισαγωγές οδηγούν σε μείωση των θέσεων εργασίας στην εγχώρια οικονομία. Όπως είδαμε παραπάνω, αν περισσότερες εισαγωγές μύλων από την Αμερική έχουν ως αποτέλεσμα περισσότερες εξαγωγές μπίρας στην Αμερική, ο αριθμός των θέσεων εργασίας στην εγχώρια οικονομία, και στην Αμερική, παραμένει σταθερός. Αυτό που συνέβη εξαιτίας του εμπορίου είναι ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο κάποιες θέσεις εργασίας στους οπωρώνες των μύλων αντικαταστάθηκαν με θέσεις εργασίας στα ζυθοποιεία, ενώ στην Αμερική κάποιες θέσεις εργασίας στα ζυθοποιεία αντικαταστάθηκαν με θέσεις εργασίας στους οπωρώνες των μύλων.⁹

Ωστόσο, εκείνοι που εμπιστεύονται την εσφαλμένη αντίληψη ότι ο αριθμός των θέσεων εργασίας στην οικονομία είναι δεδομένος (lump-of-labour fallacy) έχουν την

9. Ενώ η εσφαλμένη αντίληψη ότι ο αριθμός των θέσεων εργασίας στην οικονομία είναι δεδομένος (lump-of-labour fallacy) δεν υπαινίσσεται λογικά ότι οι εισαγωγές οδηγούν σε μείωση των θέσεων εργασίας, υπονοούν λογικά ότι η τεχνολογία που εξοικονομεί εργασία οδηγεί σε λιγότερες θέσεις εργασίας. Αν, για παράδειγμα, τα φορτηγά χωρίς οδηγό καταστρέφουν τις θέσεις εργασίας για τους οδηγούς φορτηγών, τότε, αν αλήθευε αυτή η αντίληψη, η ανεργία θα αυξανόταν μόνιμα.

τάση να είναι επιφυλακτικοί απέναντι στις εισαγωγές. Θεωρούν ότι οι θέσεις εργασίας είναι σταθερές και δεδομένες σε μια οικονομία παρά ότι δημιουργούνται και εξαρτώνται από την οικονομία της οποίας αποτελούν κομμάτι. Φαντάζονται ότι οι θέσεις εργασίας δημιουργούνται ανεξάρτητα από την οικονομία και υπάρχουν ανεξάρτητα από τον αριθμό των εργαζομένων σε μια οικονομία, από τις συνθήκες της αγοράς εργασίας ή από τις μακροοικονομικές συνθήκες, και από όλους τους θεσμούς και τις αναρίθμητες λεπτομέρειες που απαρτίζουν την οικονομία. Σε αυτήν την εσφαλμένη κοσμοθεωρία, η καταστροφή μίας θέσης εργασίας δεν αποτελεί μέρος της διαδικασίας που δημιουργεί μία άλλη θέση εργασίας. Επομένως, ακόμη και αν αυτή η εσφαλμένη αντίληψη δεν υπαινίσσεται η ίδια λογικά το συμπέρασμα ότι περισσότερες εισαγωγές αναγκαστικά σημαίνουν μεγαλύτερη ανεργία, η κοσμοθεωρία, της οποίας αυτή η πλάνη είναι κομμάτι, οδηγεί εκείνους που την πιστεύουν να θεωρήσουν την καταστροφή οποιασδήποτε συγκεκριμένης θέσης εργασίας ως μια μη αναστρέψιμη καταστροφή.

Αντίθετα με πολλές δημοφιλείς παρανοήσεις, οι θέσεις εργασίας δεν είναι δυσεύρετες. Ή, για να το θέσουμε διαφορετικά, οι θέσεις εργασίας είναι μόνο τόσο δυσεύρετες όσο και οι ανθρώπινες επιθυμίες. Όσο θα υπάρχουν ανικανοποίητες ανθρώπινες επιθυμίες, θα υπάρχουν και δουλειές – πιο συγκεκριμένα, δουλειές για να ικανοποιηθούν καλύτερα αυτές οι ακόμη όχι ολοκληρωτικά εκπληρωμένες επιθυμίες. Οι θέσεις εργασίας θα εξαφανιστούν πραγματικά μόνο αν και όταν η ανθρωπότητα φτάσει σε μια κατάσταση στην οποία κάθε επιθυμία κάθε ανθρώπου έχει εκπληρωθεί ολοκληρωτικά. Αλλά, ασφαλώς, σε μια τέτοια κατάσταση –σε μια τέτοια παραδεισένια πολιτεία– κανείς δεν θα χρειάζεται ούτε θα θέλει μια δουλειά, επειδή εξ ορισμού όλοι θα είμαστε αφάνταστα πλούσιοι.

Επομένως, στην πράξη, η πρόκληση δεν είναι η δημιουργία θέσεων εργασίας. Επειδή οι ανθρώπινες επιθυμίες και οι πόθοι είναι ουσιαστικά ατελείωτοι, οι θέσεις εργασίας είναι –και πάντα θα είναι– υπερεπαρκείς. Η πρακτική πρόκληση, αντιθέτως, είναι η εξασφάλιση για κάθε άνθρωπο της δυνατότητας να εργαστεί ώστε να ικανοποιεί όσες περισσότερες ανθρώπινες επιθυμίες γίνεται, συμπεριλαμβανομένων των δικών του. Η αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης συνεπάγεται την ανάγκη αποφυγής της σπατάλης των δυσεύρετων πόρων και της ανθρώπινης προσπάθειας. Συνεπάγεται την ανάγκη, όποτε είναι δυνατόν, της ώθησης των πόρων και της ανθρώπινης προσπάθειας προς την ικανοποίηση των πιο πιεστικών αναγκών και, επομένως, την απομάκρυνση από την ικανοποίηση λιγότερο πιεστικών αναγκών. Και επειδή το κόστος της ικανοποίησης των αναγκών που καλύπτουμε είναι η πρόκληση ικανοποίησης άλλων αναγκών, η αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης ασφαλώς συνεπάγεται την ανάγκη αποφυγής της χρήσης περισσότερων λιγιστών πόρων και ανθρώπινης εργασίας από όσο είναι ελάχιστα αναγκαίο για την ικανοποίηση κάθε δεδομένης ανθρώπινης επιθυμίας. Αν χρησιμοποιήσουμε περισσότερους πόρους και εργασία από όσο είναι αναγκαίο για την ικανοποίηση κάποιων συγκεκριμένων επιθυμιών, θα παραιτηθούμε με αυτόν τον τρόπο από την ικανοποίηση κάποιων επιθυμιών που θα μπορούσαν, αλλά δεν πρόκειται, να εκπληρωθούν. Με λίγα λόγια, κάνουμε τους εαυτούς μας φτωχότερους από όσο θα μπορούσαμε να είχαμε γίνει.

Από αυτήν την άποψη, οι δασμοί και άλλες κυβερνητικές παρεμβάσεις που προστατεύουν τεχνητά κάποιες συγκεκριμένες, υπάρχουσες θέσεις εργασίας από την καταστροφή τους εξαιτίας των δυνάμεων της ανταγωνιστικής αγοράς, μας εμποδίζουν ως καταναλωτές να ικανοποιούμε όσες περισσότερες μπορούμε από τις ανάγκες μας.

ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ

ΣΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΝΟΤΗΤΑ είδαμε ότι η αγορά εισαγωγών δεν μειώνει γενικά την απασχόληση στην οικονομία. Μια βασική αιτία γι' αυτό το αποτέλεσμα είναι ότι μόλις οι ξένοι εξαγωγείς λάβουν τα χρήματα που δαπανώνται για τις εισαγωγές, αυτά επιστρέφουν στην εγχώρια αγορά ως ζήτηση για την παραγωγή εγχώριων αγαθών και υπηρεσιών. Αλλά τι θα συμβεί αν τα χρήματα δεν επιστρέψουν;

Οι φόβοι ότι τα χρήματα που δαπανώνται για τις εισαγωγές δεν επιστρέφουν ποτέ στην εγχώρια οικονομία ως ζήτηση για την εγχώρια παραγωγή προϊόντων, τροφοδοτούν σε μεγάλο βαθμό την υποστήριξη του προστατευτισμού. Όμως, αυτοί οι φόβοι είναι λανθασμένοι. Κανείς δεν εργάζεται –ή αποχωρίζεται πολύτιμα αγαθά ή περιουσιακά στοιχεία– για να πάρει τελικά χρήματα. Τα χρήματα είναι ένα μέσο συναλλαγής. Οι άνθρωποι δέχονται χρήματα ως πληρωμή μόνο επειδή θέλουν και περιμένουν να τα χρησιμοποιήσουν για να αποκτήσουν πραγματικά αγαθά και υπηρεσίες που θα καταναλώσουν οι ίδιοι ή οι οικογένειές τους.

Ασφαλώς, δεν χρειάζεται –και στην πραγματικότητα σπάνια συμβαίνει– μόλις πάρουμε τα χρήματα να τα χρησιμοποιήσουμε αμέσως για να αποκτήσουμε πραγ-

ματικά αγαθά και υπηρεσίες προς κατανάλωση. Ο καθένας από εμάς κρατάει τα χρήματά του μέχρι να βρει ευκαιρίες αρκετά ελκυστικές που θα τον δελεάσουν να τα δώσει. Πιο σημαντικό είναι το γεγονός ότι πολλοί από εμάς κάνουμε αποταμίευση, κάτι που γενικά σημαίνει ότι σήμερα χρησιμοποιούμε τα χρήματά μας όχι για να αποκτήσουμε αγαθά ή υπηρεσίες για άμεση κατανάλωση, αλλά, αντιθέτως, για να αποκτήσουμε περιουσιακά στοιχεία των οποίων η αξία περιμένουμε ότι θα αυξηθεί όσο βρίσκονται στην κατοχή μας. Όταν αποταμιεύουμε, αναβάλλουμε την κατανάλωση με την ελπίδα και την προσδοκία ότι θα αυξήσουμε το ποσό που θα μπορούμε να καταναλώσουμε στο μέλλον.

Οι ξένοι που παίρνουν χρήματα από εμάς όταν μας πουλούν τις εξαγωγές τους δεν διαφέρουν. Εκτός από τη δαπάνη ενός μέρους των κερδών τους κατά τη διάρκεια της τρέχουσας περιόδου για την αγορά των δικών μας εξαγωγών, κρατούν κι εκείνοι κάποια από τα κέρδη τους ως μετρητά και χρησιμοποιούν άλλα από τα κέρδη τους για να αγοράσουν περιουσιακά στοιχεία στην ονομαστική αξία του δικού μας νομίσματος. Όταν οι ξένοι, κατά τη διάρκεια της τρέχουσας περιόδου (ας πούμε, του μήνα) αγοράζουν λιγότερα από τα δικά μας εξαγόμενα προϊόντα από όσα αγοράζουμε εμείς από τα δικά τους, λέγεται ότι η χώρα μας περνά ένα “εμπορικό έλλειμμα”.

Σε όλη αυτή τη μονογραφία θα χρησιμοποιώ τον όρο “εμπορικό έλλειμμα” (ή “εμπορικό πλεόνασμα”) ως συνώνυμο του όρου “έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών” (ή “πλεόνασμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών”). Αν και οι σχολαστικοί θα επισημάνουν ότι υπάρχει τεχνικά μία διαφορά ανάμεσα στο εμπορικό έλλειμμα και στο έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, για τους δικούς μας σκοπούς αυτή η δια-

φορά είναι ασήμαντη και μπορεί να αγνοηθεί. Για πρακτικούς λόγους, όταν ο όρος “εμπορικό έλλειμμα” χρησιμοποιείται σε λαϊκές και πολιτικές συζητήσεις, αυτό που πάντα σήμαινε είναι η υπέρβαση των εισαγωγών μιας χώρας (υπολογισμένη σε χρηματική αξία) έναντι των εξαγωγών της.

Αυτή η υπέρβαση των εισαγωγών έναντι των εξαγωγών είναι ο κύριος παράγοντας που συμβάλλει στο έλλειμμα ισοζυγίου των “τρεχουσών συναλλαγών” αυτής της χώρας – έτσι αποκαλείται το λογιστικό βιβλίο στο οποίο καταγράφεται η αξία όλων των εισαγωγών και των εξαγωγών. Αλλά ανεξάρτητα από το πώς αποκαλείται – “έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών” ή πιο συνηθισμένα “εμπορικό έλλειμμα” – καμία έννοια σε όλα τα οικονομικά δεν είναι υπεύθυνη για τόση παρανόηση, τόση σύγχυση και τόση πολιτική αταξία όσο αυτή (η έννοια).

Όπως θα δούμε σύντομα, μια χώρα που παράγει ένα εμπορικό έλλειμμα στην πραγματικότητα δεν πλήττεται από καμία ανεπάρκεια στις εμπορικές της πρακτικές ή στα προϊόντα. Ούτε ένα εμπορικό έλλειμμα σημαίνει “μη ισορροπημένες” διεθνείς εμπορικές σχέσεις. Και ούτε ένα εμπορικό έλλειμμα είναι απαραίτητως ένδειξη μη υγιούς οικονομίας, αλόγιστης οικονομικής πολιτικής ή τακτικής, ή “άδικων” εμπορικών μεθόδων από ξένους. Όμως, οι περισσότεροι άνθρωποι, μόλις ακούσουν ότι η χώρα τους έχει εμπορικά ελλείμματα, βγάζουν το λανθασμένο συμπέρασμα ότι κάτι δεν πάει καλά με την εγχώρια οικονομία ή με τις εμπορικές σχέσεις τους με άλλες χώρες ή και με τα δύο. Και οι πολιτικοί – πάντα πρόθυμοι να βρουν δικαιολογίες για να ασκούν μεγαλύτερη εξουσία στους πολίτες – εκμεταλλεύονται αυτό το λανθασμένο συμπέρασμα των πολιτών ως πρόσχημα για να παρεμποδίσουν το εμπόριο.

Το έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ισούται με τα πλεονάσματα του ισοζυγίου κεφαλαίου και το αντίστροφο

Δεν είναι δύσκολο να κατανοήσουμε τα εμπορικά ελλείμματα – ή, πιο γενικά, να καταλάβουμε το ισοζύγιο πληρωμών, που είναι το λογιστικό σύστημα στο οποίο καταγράφονται τα εμπορικά ελλείμματα (ή τα εμπορικά πλεονάσματα). Αλλά για την κατανόησή τους απαιτείται εξοικείωση με κάποιους ειδικούς όρους και απλούς λογιστικούς κανόνες.

Κάθε χώρα έχει δύο διαφορετικούς λογαριασμούς στους οποίους καταγράφονται όλες οι οικονομικές συναλλαγές των πολιτών της με ξένους. Ένας από τους λογαριασμούς αυτούς, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, είναι το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Ο άλλος είναι το ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου.¹⁰ Η αξία κάθε διεθνούς οικονομικής συναλλαγής καταγράφεται στον έναν ή στον άλλον λογαριασμό. Επιπλέον, επειδή αυτοί οι λογαριασμοί είναι δομημένοι έτσι ώστε πάντα να ισορροπούν μεταξύ τους, συμβαίνει συνήθως μια συναλλαγή στον έναν λογαριασμό να συνεπάγεται μια απόλυτα αντισταθμιστική συναλλαγή στον άλλον λογαριασμό. Από κατασκευής, επομένως, όταν η αξία των τρεχουσών συναλλαγών μιας χώρας προστεθεί στην αξία του ισοζυγίου κεφαλαίου μιας χώρας, το άθροισμα πάντα είναι μηδέν. Αν, για παράδειγμα, το Ηνωμένο Βασίλειο φέτος έχει ένα έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη

10. Αυτό που θα ονομάζουμε από εδώ και στο εξής “ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου” χωρίζεται ενίοτε σε δύο λογαριασμούς, πιο συγκεκριμένα στο “ισοζύγιο κεφαλαίου” και στο “ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών”. Από κοινού, και οι δύο αυτοί λογαριασμοί καταγράφουν όλες τις επενδυτικές δραστηριότητες. Για να διατηρήσουμε τη συζήτησή μας όσο γίνεται πιο απλή, θα χρησιμοποιούμε τον όρο “ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου” για να αναφερθούμε σε εκείνον τον λογαριασμό στον οποίον καταγράφονται όλες οι επενδυτικές δραστηριότητες, είτε αυτές είναι οικονομικές είτε “πραγματικές”.

του κόσμου ύψους 73 δισεκατομμυρίων λιρών, έχει ένα αντισταθμιστικό (“εξισορροπιστικό”) πλεόνασμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη του κόσμου ύψους 73 δισεκατομμυρίων λιρών. Ομοίως, αν η Γερμανία φέτος έχει ένα πλεόνασμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών έναντι των υπόλοιπων χωρών του κόσμου ύψους 209 δισεκατομμυρίων ευρώ, αυτή η χώρα έχει ένα ακριβές αντισταθμιστικό έλλειμμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου – της τάξης των 209 δισεκατομμυρίων ευρώ – έναντι των υπόλοιπων χωρών του κόσμου. Με αυτήν την έννοια, επομένως, οι συναλλαγές πάντα βρίσκονται σε ισορροπία.

Στον πίνακα που ακολουθεί θα βρείτε τα συστατικά κάθε λογαριασμού με περισσότερες λεπτομέρειες. Αλλά η γνώση αυτών των λεπτομερειών δεν είναι απαραίτητη για να κατανοήσετε τη βασική λειτουργία καθενός από τους δύο λογαριασμούς. Στον τρεχούμενο λογαριασμό καταγράφονται οι πωλήσεις και οι αγορές αγαθών και υπηρεσιών που προορίζονται για κατανάλωση ή χρήση κατά τη διάρκεια της τρέχουσας περιόδου. Στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου καταγράφονται όλες οι επενδυτικές δραστηριότητες – με άλλα λόγια, οι αγορές και οι πωλήσεις περιουσιακών στοιχείων (συμπεριλαμβανομένης της ακίνητης περιουσίας) που γίνονται αποβλέποντας στο μέλλον.

Η διεθνής λογιστική έχει δύο βασικούς κανόνες:

Πρώτον, αν οι πολίτες μιας χώρας Α, κατά τη διάρκεια μιας περιόδου, εισάγουν περισσότερα από όσα εξάγουν, η χώρα Α έχει ένα εμπορικό έλλειμμα ή ένα έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Αν οι πολίτες της χώρας Α εισάγουν λιγότερα από όσα εξάγουν, η χώρα Α έχει ένα εμπορικό πλεόνασμα ή ένα πλεόνασμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Αν οι πολίτες της χώρας Α εισάγουν ακριβώς την ίδια ποσότητα με αυτήν που εξάγουν, τότε οι πολίτες της χώρας Α για την περίο-

δο αυτή βρίσκονται σε ισορροπία, αφού δεν υπάρχει ούτε έλλειμμα ούτε πλεόνασμα.

Δεύτερον, αν οι πολίτες της χώρας Α, κατά τη διάρκεια μιας περιόδου, επενδύουν λιγότερο σε ξένες χώρες από όσο επενδύουν οι ξένοι στη χώρα Α, η χώρα Α έχει πλεόνασμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου. Αν οι πολίτες της χώρας Α επενδύουν περισσότερο σε ξένες χώρες από όσο οι ξένοι επενδύουν στη χώρα Α, η χώρα Α έχει έλλειμμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου.

Οι δύο αυτοί κανόνες είναι στενά συνδεδεμένοι μεταξύ τους από το γεγονός ότι όλες οι διεθνείς οικονομικές συναλλαγές που δεν καταγράφονται στον τρεχούμενο λογαριασμό (δηλαδή, οι περισσότερες συναλλαγές εκτός από τις αγορές των εισαγόμενων προϊόντων και τις πωλήσεις των εξαγόμενων) είναι, εξ ορισμού, επενδυτικές συναλλαγές και, επομένως, καταγράφονται στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου. Οι ξένες επενδύσεις σε μια χώρα μπορούν αποτελεσματικά να χωριστούν σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες. Αυτή η επένδυση μπορεί να είναι σε:

- Μετοχές – δηλαδή, αποκτώντας ιδιοκτησία, στο σύνολο ή εν μέρει, επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες στη χώρα.
- Χρέος – δηλαδή, δανείζοντας χρήματα, ανεξαρτήτως διάρκειας, σε πολίτες της χώρας οι οποίοι δεσμεύονται από τον νόμο να αποπληρώσουν τα κεφάλαια που τους δάνεισαν οι ξένοι πιστωτές.
- Ακίνητη περιουσία – δηλαδή, αγοράζοντας γη ή κτίρια που βρίσκονται στη χώρα.
- Μειρητά – δηλαδή, κατέχοντας οι ξένοι χρήματα της χώρας ως μέρος του χαρτοφυλακίου τους.

Όποτε οι ξένοι ασχολούνται με οποιαδήποτε από αυτές τις δραστηριότητες στη χώρα, εκείνη δέχεται εισροή κεφαλαίου από το εξωτερικό. Από τη μεριά των χωρών των

οποίων οι πολίτες πραγματοποιούν τέτοιες ξένες επενδύσεις, αυτές οι επενδύσεις συνιστούν εκροή κεφαλαίου.

Κάθε εισροή κεφαλαίου σε μια χώρα αυξάνει το έλλειμμα ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών (ή μειώνει το πλεόνασμα ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών). Ταυτόχρονα, αυτή η εισροή κεφαλαίου από το εξωτερικό αυξάνει, κατά το ίδιο ποσοστό, το πλεόνασμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου (ή μειώνει το έλλειμμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου). Για οποιαδήποτε χώρα της οποίας οι πολίτες πραγματοποιούν ξένες επενδύσεις, αυτή η εκροή κεφαλαίου αυξάνει το πλεόνασμα ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών (ή μειώνει το έλλειμμα ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών). Ταυτόχρονα, αυτή η εκροή κεφαλαίου προς άλλες χώρες αυξάνει, κατά το ίδιο ποσοστό, το έλλειμμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου αυτής της χώρας (ή μειώνει το πλεόνασμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου).

Διεθνές εμπόριο και επενδυτικός λογαριασμός

ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ

- Εισαγωγές προϊόντων [-] και εξαγωγές [+]
- Εισαγωγές υπηρεσιών [-] και εξαγωγές [+]
- τουρισμός
- μετακίνηση
- επιχειρηματικές και προσωπικές υπηρεσίες
- Κέρδος που αποδίδεται στους ξένους για τις επενδύσεις τους στη χώρα [-] και κέρδος που λαμβάνεται από κατοίκους της χώρας για τις επενδύσεις τους σε ξένες χώρες [+]

- Μονομερείς χρηματικές μεταφορές
- κρατικές επιχορηγήσεις που δίνονται [-] και λαμβάνονται [+]
- ιδιωτικά εμβάσματα που δίνονται [-] και λαμβάνονται [+]

ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Άμεσες επενδύσεις, εισερχόμενες [+] και εξερχόμενες [-] (συμπεριλαμβανομένης και της ακίνητης περιουσίας)
- Επενδύσεις χαρτοφυλακίου, εισερχόμενες [+] και εξερχόμενες [-] (ασφαλιστικές και τραπεζικές ροές, συμπεριλαμβανομένων εκείνων των κεντρικών τραπεζών)
 - μετοχές
 - χρέος
 - μετρητά
- Αγορά χρυσού [+] και ρευστοποίηση [-]
- Πιστώσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και εξαγορές Ειδικών Τραβηκτικών Διακιωμάτων [+] και ρευστοποίηση [-]
- Επίσημες αγορές [+] και ρευστοποιήσεις [-] συναλλαγματικών διαθέσιμων.
- Τα σύμβολα σε κάθε αγκύλη υποδεικνύουν αν η χρηματική αξία της συναλλαγής στον λογαριασμό στον οποίο καταγράφεται είναι καταγεγραμμένη ως πίστωση [+] ή χρέωση [-].

Από κατασκευής η θετική αξία του ενός λογαριασμού πάντα ισούται με την αρνητική αξία του άλλου, έτσι ώστε όταν η αξία των δύο λογαριασμών προστεθεί να είναι μηδέν.

Υποθέστε ότι τον Ιανουάριο οι άνθρωποι στο Ηνωμένο Βασίλειο έκαναν εισαγωγές συνολικού ύψους 50 δισεκατομμυρίων λιρών από το εξωτερικό. Υποθέστε επίσης ότι τον ίδιο μήνα άνθρωποι από το Ηνωμένο Βασίλειο έκαναν εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών με την ίδια ακριβώς αξία – 50 δισεκατομμύρια λίρες. Σε αυτήν την περίπτωση, όπου η αξία των εξαγωγών είναι ίση με την αξία των εισαγωγών, το ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών του Ηνωμένου Βασιλείου για τον Ιανουάριο είναι ισορροπημένο στις 0 λίρες. Επίσης, επειδή όλες οι λίρες που εισπράχθηκαν από ξένους για τις πωλήσεις τους στο Ηνωμένο Βασίλειο επέστρεψαν σ' αυτό ως ζήτηση για εξαγωγές από το Ηνωμένο Βασίλειο, δεν έχουν απομείνει στις εταιρείες του εξωτερικού λίρες για να επενδύσουν στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ομοίως, επειδή οι κάτοικοι του Ηνωμένου Βασιλείου δαπάνησαν σε εισαγωγές όλα όσα κέρδισαν από εξαγωγές, ούτε σ' εκείνους έχει απομείνει κεφάλαιο για να το επενδύσουν στο εξωτερικό. Επομένως, επειδή τον Ιανουάριο δεν υπάρχει δραστηριότητα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου του Ηνωμένου Βασιλείου, αυτός ο λογαριασμός βρίσκεται επίσης σε ισορροπία στις 0 λίρες. Και, ασφαλώς, προσθέτοντας την αξία του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών σε αυτήν του ισοζυγίου κεφαλαίου, προκύπτει, όπως πάντα, μια συνολική ισορροπία των 0 λιρών.

Υποθέστε τώρα ότι τον Φεβρουάριο οι άνθρωποι στο Ηνωμένο Βασίλειο έκαναν εισαγωγές συνολικού ύψους 46 δισεκατομμυρίων λιρών αλλά εξαγωγές μόνο 44 δισεκατομμυρίων λιρών – με άλλα λόγια, εισήγαγαν 2 δισεκατομμύρια

λιγότερα από όσα εξήγαγαν. Τον Φεβρουάριο, επομένως, το Ηνωμένο Βασίλειο έχει έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών ή “εμπορικό έλλειμμα” της τάξεως των 2 δισεκατομμυρίων λιρών. Αλλά τι κάνουν οι ξένοι με 2 δισεκατομμύρια λίρες που επέλεξαν να μη δαπανήσουν εκείνον τον μήνα σε βρετανικές εξαγωγές; Η απάντηση είναι ότι οι ξένοι, αναγκαστικά, επενδύουν αυτά τα 2 δισεκατομμύρια λίρες σε περιουσιακά στοιχεία με ονομαστική αξία σε λίρες. Ίσως τα 2 δισεκατομμύρια λίρες χρησιμοποιηθούν για την αγορά μετοχών στο Χρηματιστήριο του Λονδίνου. Η ίσως αυτή είναι η τιμή που θα πληρωθεί για την αγορά ακινήτων στο Λονδίνο και τη Γλασκώβη. Μια άλλη πιθανότητα είναι ότι τα 2 δισεκατομμύρια λίρες είναι δανεισμένα στην κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου (υπό τη μορφή αγοράς ομολόγων που εκδόθηκαν από το Υπουργείο Οικονομικών της Αυτής Μεγαλειότητας). Ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη μορφή της επένδυσης, κάθε λίρα από τα 2 δισεκατομμύρια που δεν επιστρέφει στο Ηνωμένο Βασίλειο τον Φεβρουάριο στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών –με άλλα λόγια, ως ζήτηση για βρετανικές εξαγωγές– επιστρέφει στο ισοζύγιο του κεφαλαίου.¹¹ Τον Φεβρουάριο, το έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών των 2 δισεκατομμυρίων λιρών είναι ακριβώς αντισταθμισμένο από το πλεόνασμα των 2 δισεκατομμυρίων λιρών στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου του Ηνωμένου Βασιλείου.

Η αναγνώριση ότι οποιοδήποτε έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών αντισταθμίζεται επακριβώς από ένα πλεόνασμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου σάς προσφέρει έναν καλό λόγο για να σταματήσετε να ανησυχείτε αν η χώρα σας παράγει εμπορικό έλλειμμα. Αφού συνυπολογίζονται όλες οι διεθνείς οικονομικές δραστηριότητες,

11. Ακόμη και οι λίρες που μένουν επ' αόριστον στα χέρια των ξένων επιστρέφουν στο Ηνωμένο Βασίλειο -- ή, τουλάχιστον, επιστρέφει η αγοραστική δύναμη αυτών των λιρών. Ωστόσο, είναι πέραν του ανηκειμένου αυτού του εισαγωγικού βιβλίου να εξηγήσουμε το αποτέλεσμα αυτού του “πραγματικού ισοζυγίου ρευστότητας” (όπως το αποκαλούν μερικές φορές).

δεν υπάρχει στην πραγματικότητα κανένα έλλειμμα. Όλες οι λίρες που έφυγαν από το Ηνωμένο Βασίλειο ως ζήτηση για εισαγωγές επιστρέφουν είτε ως ζήτηση για βρετανικές εξαγωγές είτε ως επενδύσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο. Επειδή η διεθνής οικονομική δραστηριότητα απαρτίζεται τόσο από κατανάλωση όσο και από επενδυτικές δραστηριότητες, είναι πάντα ισορροπημένη όταν συνυπολογίζονται και τα δύο είδη των υγιών οικονομικών δραστηριοτήτων.

Μύθοι για το εμπορικό έλλειμμα

Παρά το γεγονός ότι από κατασκευής το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και το ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου κάθε χώρας βρίσκονται μεταξύ τους σε ισορροπία, έτσι ώστε όταν προστίθενται το αποτέλεσμα να είναι πάντα 0 λίρες, αμέτρητοι μύθοι περιβάλλουν το ισοζύγιο πληρωμών. Ας εξετάσουμε μερικούς από τους πιο βασικούς:

Μύθος 1: Τα εμπορικά ελλείμματα μειώνουν την απασχόληση

Η αδικαιολόγητη ανησυχία ότι μια χώρα που παράγει εμπορικό έλλειμμα πλήττεται από μεγαλύτερη ανεργία, η οποία προκλήθηκε από την απόλυτη εστίαση στο γεγονός ότι η χώρα εξάγει λιγότερα από όσα εισάγει. «Επειδή εξάγουμε λιγότερα από όσα εισάγουμε», υποστηρίζει ο λανθασμένος συλλογισμός, «παράγουμε λιγότερα από αυτά που θα παραγάγαμε αν δεν τρέχαμε με εμπορικό έλλειμμα. Οι θέσεις εργασίας που χάνονται εξαιτίας των εισαγωγών μας δεν αντισταθμίζονται πλήρως με θέσεις εργασίας που δημιουργούνται από τις εξαγωγές μας. Επομένως, το εμπορικό έλλειμμα μειώνει την απασχόληση στη χώρα μας».

Αυτοί που επικεντρώνονται μόνο στις εισαγωγές και στις εξαγωγές –με άλλα λόγια, όχι μόνο σε εκείνες τις οικονο-

μικές δραστηριότητες που καταγράφονται στον τρέχοντα λογαριασμό— υποθέτουν ότι η παραγωγή περισσότερων αγαθών και υπηρεσιών για εξαγωγή αποτελεί τη μοναδική πηγή δημιουργίας θέσεων εργασίας που μπορούν να αντισταθμίσουν αυτές που χάθηκαν από τις εισαγωγές. Αυτή η υπόθεση είναι αβάσιμη. Οι θέσεις εργασίας στην εγχώρια οικονομία δεν δημιουργούνται μόνο όταν οι ξένοι αγοράζουν περισσότερες από τις εξαγωγές μας, αλλά και όταν οι ξένοι επενδύουν περισσότερο στη χώρα μας. Οι ξένες επενδύσεις στην εγχώρια οικονομία παρέχουν κεφάλαιο για το ξεκίνημα νέων επιχειρήσεων, για την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό των υπαρχόντων εταιρειών, για τη χρηματοδότηση περισσότερων ερευνών και ανάπτυξης, για την κάλυψη των αναγκών μεγαλύτερης εκπαίδευσης των εργαζομένων. Ο κατάλογος με τις πιθανές χρήσεις των επενδυτικών κεφαλαίων είναι όντως μεγάλος. Και καθεμία από τις χρήσεις αυτές δημιουργεί θέσεις εργασίας.

Όταν, για παράδειγμα, το ΙΚΕΑ άνοιξε ένα κατάστημα στο Εδιμβούργο, αυτή η επένδυση εκείνης της σουηδικής εταιρείας αύξησε το εμπορικό έλλειμμα στο Ηνωμένο Βασίλειο¹², αλλά δημιούργησε επίσης θέσεις εργασίας σε

12. Αυτός ο ισχυρισμός δεν είναι πάντα απόλυτα σωστός. Επειδή στο ισοζύγιο πληρωμών γίνονται καταγραφές για συγκεκριμένες, περιορισμένες περιόδους –για παράδειγμα, μηνιαία– μια αύξηση σε ένα είδος ξένων επενδύσεων στην εγχώρια οικονομία δεν αυξάνει υποχρεωτικά το εμπορικό έλλειμμα αυτής της χώρας κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου στην οποία πραγματοποιείται η επένδυση. Η αυξημένη επένδυση ενός είδους μπορεί να χρηματοδοτηθεί αποκλειστικά από κεφάλαια που αποκτώνται από την πώληση άλλων ξένων περιουσιακών στοιχείων που έχουν ονομαστική αξία στο νόμισμα της χώρας. Για παράδειγμα, το ΙΚΕΑ θα μπορούσε να πληρώσει αυτόν τον μήνα για την κατασκευή του νέου του καταστήματος στο Εδιμβούργο, όχι με κεφάλαια που αποκτήθηκαν αυτόν τον μήνα από την αγορά βρετανικών εξαγωγών αλλά με τα έσοδα από τις πωλήσεις αυτού του μήνα των βρετανικών (για παράδειγμα) ομολόγων που αποκτήθηκαν σε προηγούμενες περιόδους. Αλλά αυτή η πιθανότητα υπάρχει μόνο επειδή οι ξένοι σε προηγούμενες περιόδους αγόρασαν βρετανικά ομόλογα και, επομένως, αύξησαν το εμπορικό έλλειμμα του Ηνωμένου Βασιλείου κατά τη διάρκεια των περιόδων εκείνων. Το σημαντικό σημείο είναι ότι όποτε οι ξένοι χρησιμοποιούν κεφάλαια για να επενδύσουν στη χώρα σας, δεν αγοράζουν από τη χώρα σας όλες τις εξαγωγές που θα μπορούσαν να αγοράσουν. Όμως, αυτό το γεγονός δεν σημαίνει ότι τα κεφάλαια που επιστρέφουν στη χώρα σας ως επενδύσεις υποστηρίζουν τη δημιουργία λιγότερων θέσεων εργασίας από αυτές που θα υποστήριζαν αν επέστρεφαν στη χώρα σας ως ζήτηση για εξαγωγές της χώρας σας.

αυτό. Το γεγονός ότι καμία από αυτές τις θέσεις εργασίας δεν ανήκει στον τομέα των εξαγωγών είναι άσχετο: πρόκειται για συγκεκριμένες θέσεις που δημιουργήθηκαν μόνο επειδή κάποιος Σουηδός επέλεξε να χρησιμοποιήσει μερικές από τις αγγλικές λίρες του όχι για να αγοράσει βρετανικές εξαγωγές αλλά, αντιθέτως, για να επενδύσει στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Γενικότερα, όποτε οι ξένοι επενδύουν στην εγχώρια οικονομία τα κέρδη τους από τις εξαγωγές επιστρέφουν και τοποθετούνται στην εγχώρια οικονομία. Ας υποθέσουμε πως ένας Κινέζος εξαγωγέας αγοράζει ένα σπίτι στο Λονδίνο. Επειδή όλες οι αγορές ακινήτων καταγράφονται στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου, οι λίρες που χρησιμοποιούνται για να αγοραστεί εκείνο το σπίτι στο Λονδίνο επιστρέφουν στο Ηνωμένο Βασίλειο όχι στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών –δηλαδή, όχι ως ζήτηση για βρετανικές εξαγωγές– αλλά στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου. Αλλά, ασφαλώς επιστρέφουν στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Όλες αυτές οι λίρες θα ξοδευθούν στη συνέχεια ή θα επενδυθούν περαιτέρω στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ίσως ο Βρετανός πωλητής του σπιτιού χρησιμοποιεί κάποια από τα κέρδη της πώλησης για να αγοράσει ένα αυτοκίνητο κατασκευασμένο στο Ηνωμένο Βασίλειο και χρησιμοποιεί τα υπόλοιπα κέρδη από την πώληση για να αγοράσει μετοχές στην BP ή να ξεκινήσει μία νέα εταιρεία πληροφορικής στο Λονδίνο. Όποια κι αν είναι η χρήση αυτών των λιρών στο Ηνωμένο Βασίλειο, αυτές οι χρήσεις δημιουργούν θέσεις εργασίας – η δημιουργία των οποίων αντισταθμίζει εκείνες που χάθηκαν με τις εισαγωγές.

Για να κατανοήσετε καλύτερα την ανοησία στην ερμηνεία του εμπορικού ελλείμματος ως μια καθαρή διαρροή από την εγχώρια οικονομία της συνολικής ζήτησης σε θέσεις εργασίας, αναγνωρίστε ότι οι λίρες μπορούν να δαπανηθούν ή να επενδυθούν από εγχώριους κατοί-

κους με τους ίδιους τρόπους που οι λίρες μπορούν να δαπανηθούν ή να επενδυθούν από κατοίκους ξένων χωρών. Οι ξένοι μπορεί να χρησιμοποιήσουν όλες τις λίρες τους για να αγοράσουν μπίρα από βρετανικές ζυθοποιίες και βρετανικά αυτοκίνητα, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει εμπορικό έλλειμμα στο Ηνωμένο Βασίλειο. Όμως, οι ξένοι μπορούν εναλλακτικά να χρησιμοποιήσουν όλες τους τις λίρες για να αγοράσουν, ας πούμε, μετοχές στο Χρηματιστήριο του Λονδίνου, με αποτέλεσμα να υπάρχει εμπορικό έλλειμμα στο Ηνωμένο Βασίλειο. Αλλά υποθέστε, όχι αδικαιολόγητα, ότι σε αυτήν την τελευταία περίπτωση οι Βρετανοί πωλητές των μετοχών χρησιμοποιούν αμέσως τα κέρδη από τις πωλήσεις για να αγοράσουν βρετανική μπίρα και βρετανικά αυτοκίνητα. Ολοφάνερα, η θετική επίδραση στην απασχόληση στη βρετανική ζυθοποιία και στα εργοστάσια αυτοκινήτων είναι η ίδια και στις δύο περιπτώσεις. Όμως, στην πρώτη περίπτωση το Ηνωμένο Βασίλειο δεν παράγει εμπορικό έλλειμμα, ενώ στη δεύτερη παράγει. Αυτό το παράδειγμα από μόνο του θα αρκούσε για να αποκαλύψει το λάθος στον ισχυρισμό ότι το εμπορικό έλλειμμα απαραίτητως μειώνει την εγχώρια απασχόληση.

Μύθος 2: Τα εμπορικά ελλείμματα υποχρεωτικά αποτελούν ένδειξη οικονομικών ή πολιτικών προβλημάτων

Τα εμπορικά ελλείμματα θεωρούνται από πολλούς ως ένδειξη ότι η εγχώρια οικονομία είναι ασταθής, είτε εξαιτίας της ανευθυνότητας από τη μεριά των πολιτών είτε εξαιτίας της πολιτικής διαφθοράς από τη μεριά της κυβέρνησης (είτε και των δύο). Αυτή η άποψη είναι πιθανόν το αποτέλεσμα ενός συνδυασμού αρνητικών συνειρμών της λέξης “έλλειμμα” υποστηριζόμενου από τη γενικευμέ-

νη άγνοια του γεγονότος ότι κάθε εμπορικό έλλειμμα πάντα αντισταθμίζεται από ένα πλεόνασμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου. Αν απλώς αποκαλούσαμε το εμπορικό έλλειμμα με το άλλο, εξίσου σωστό (αλλά λιγότερο τρομακτικό) όνομά του – “πλεόνασμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου” – θα καταφέρναμε να καθησυχάσουμε σε σημαντικό βαθμό αυτούς τους φόβους για το εμπορικό έλλειμμα.

Η κοινή λογική και η οικονομική θεωρία μας λένε ότι οι χώρες που λαμβάνουν δυσανάλογα μεγάλες εισροές επενδυτικών κεφαλαίων μάλλον κάνουν κάτι σωστά, τουλάχιστον σε σχέση με πολλές άλλες χώρες που μάλλον κάνουν κάτι λάθος. Ένα έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών–γνωστό και ως πλεόνασμα στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίου–συνεπάγεται ότι οποιαδήποτε χώρα το παράγει θεωρείται από τους παγκόσμιους επενδυτές ως ένα σχετικά ελκυστικό μέρος για να επενδύσουν τα κεφάλαιά τους. Κανείς δεν επενδύει εν γνώσει του σε εταιρείες ή χώρες που θεωρεί ότι βρίσκονται σε οικονομική παρακμή. Η ίδια η ύπαρξη του εμπορικού ελλείμματος για τη χώρα σας, επομένως, συνεπάγεται ότι παγκόσμιοι επενδυτές πιστεύουν ότι ο συνδυασμός των επενδυτικών ευκαιριών της χώρας σας είναι υγιής και κερδοφόρος σε σχέση με εκείνον πολλών άλλων χωρών. Και ενώ είναι πιθανό οι παγκόσμιοι επενδυτές ως ομάδα να κάνουν λάθος για την ελκυστικότητα του συνδυασμού των επενδυτικών ευκαιριών της χώρας σας, δύσκολα αποτελεί αιτία για εθνική ντροπή και θρήνο στη χώρα σας η άποψη των παγκόσμιων επενδυτών ότι έχει οικονομικό μέλλον αρκετά ελπιδοφόρο για να δικαιολογεί την εμπιστοσύνη των κεφαλαίων τους στη χώρα σας.

Βεβαίως, ένα εμπορικό έλλειμμα, παρ’ ότι το ίδιο ποτέ δεν αποτελεί αιτία των οικονομικών προβλημάτων, μπορεί να είναι ένα σύμπτωμα οικονομικών προβλημάτων. Αν οι πολίτες της χώρας γίνουν ανεύθυνα υπερβολικά σπάταλοι

και αν δανειζονται χρήματα από ξένους, το εμπορικό έλλειμμα της χώρας θα αυξηθεί. Και επειδή τέτοια ανευθυνότητα δημιουργεί σήμερα τόσο το αυξημένο χρέος όσο και την αδυναμία των πολιτών να αποπληρώσουν το χρέος τους, ένα εμπορικό έλλειμμα που παράγεται κάτω από αυτές τις συνθήκες είναι όντως σύμπτωμα ενός υποβόσκοντος οικονομικού προβλήματος στη χώρα – πιο συγκεκριμένα, της ανεύθυνης σπατάλης των πολιτών της χώρας.¹³

Ωστόσο, παρ' όλο που σε αυτό το παράδειγμα ένα σύμπτωμα οικονομικού προβλήματος της χώρας είναι το εμπορικό έλλειμμα, το πρόβλημα δεν προκλήθηκε από το εμπόριο. Το πρόβλημα προκλήθηκε, αντιθέτως, από αυτό που οι οικονομολόγοι αποκαλούν υπερβολικά υψηλή προτίμηση χρόνου από την πλευρά των πολιτών της εγχώριας οικονομίας – αυτό που οι περισσότεροι άνθρωποι αποκαλούν κοντόφθαλμη υπερβολή. Αν οι πολίτες της χώρας επιλέγουν, για οποιονδήποτε λόγο, την ανεύθυνη έκπτωση του μέλλοντος για να καταναλώνουν πλούσια σήμερα, ο περιορισμός του εμπορίου με ξένους είναι απίθανο να θεραπεύσει αυτήν την ασθένεια.

Το πιο ευλογοφανές πραγματικό παράδειγμα αυτής της ανεύθυνης υπερβολικής σπατάλης είναι οι κυβερνήσεις που παράγουν δημοσιονομικά ελλείμματα.¹⁴ Επειδή το να ξοδεύεις χρήματα άλλων ανθρώπων είναι πιο εύκολο από το να ξοδεύεις τα δικά σου –και επειδή ο κυβερνητικός δανεισμός στην ουσία είναι η δαπάνη των χρημάτων των

13. Ασφαλώς, για να παράγει η χώρα εμπορικό έλλειμμα κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι ξένοι πιστωτές πρέπει να πιστεύουν ότι εξακολουθεί να είναι ακόμη πολύ πιθανό πως οι πολίτες της χώρας είναι αρκετά παραγωγικοί ή αρκετά πλούσιοι για να αποπληρώσουν τα χρέη τους.

14. Το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού δεν είναι καθόλου το ίδιο με το εμπορικό έλλειμμα. Το πρώτο ανηπρωσωπεύει πραγματικά μια υπερβολή στις δαπάνες έναντι των εισπράξεων – και επομένως την αύξηση του χρέους της κυβέρνησης. Σε αντίθεση με τα εμπορικά ελλείμματα, τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού πάντα δημιουργούν χρέη, τα οποία πρέπει να αποπληρωθούν χωρίς να υπάρχει άτακτη πτώχευση ή επανάσταση.

μελλοντικών φορολογούμενων, πολλοί εκ των οποίων δεν έχουν ακόμη γεννηθεί (και επομένως, δεν ψηφίζουν)– η ικανότητα των κυβερνήσεων να χρηματοδοτούν τις ανάγκες τους με δανειακά κεφάλαια αναμφίβολα οδηγεί σε υπερβολικές κυβερνητικές δαπάνες σήμερα που πληρώνονται από δανειακά κεφάλαια.¹⁵ Ειδικά όταν ξένοι βρίσκονται ανάμεσα στους πιστωτές της κυβέρνησης, η χώρα που η κυβέρνησή της παράγει ελλείμματα στον προϋπολογισμό τείνει να παράγει υψηλότερα εμπορικά ελλείμματα (ή χαμηλότερα εμπορικά πλεονάσματα). Αν αυτός ο κυβερνητικός δανεισμός είναι όντως άνοπτος ή υπερβολικός, τότε το εμπορικό έλλειμμα αυτής της χώρας θα είναι εν μέρει ένδειξη αυτής της απερίσκεπτης δημοσιονομικής πολιτικής.

Αλλά, αν αντιθέτως οι ενέργειες αυτής της κυβέρνησης αποβλέπουν γενικά στο κοινό συμφέρον, τότε οποιοδήποτε έλλειμμα στον προϋπολογισμό δεν πρέπει να θεωρηθεί ένδειξη υπερβολικής κυβερνητικής σπατάλης σε σχέση με τα εισοδήματα από τους φόρους, αλλά μάλλον το αποτέλεσμα της λήψης δημοσιονομικών αποφάσεων που είναι συνετές και υπηρετούν το κοινό συμφέρον. Σε αυτήν την περίπτωση, ενώ όποια κεφάλαια δοθούν ως δάνειο στην κυβέρνηση από ξένους θα προκαλέσουν, όπως και στην πρώτη περίπτωση, αύξηση στο εμπορικό έλλειμμα αυτής της χώρας (ή μείωση στο εμπορικό της πλεόνασμα), η επακόλουθη αύξηση του εμπορικού ελλείμματος σε αυτή τη χώρα, αντίθετα με την πρώτη περίπτωση, δεν αποτελεί ένδειξη ή κάποιο υποβόσκον οικονομικό ή πολιτικό πρόβλημα.

Και στις δύο περιπτώσεις, όμως, τα κεφάλαια που δίνονται ως δάνειο στην κυβέρνηση από ξένους είναι ένα πλεονέκτημα για τους πολίτες αυτής της χώρας. Όσο πε-

15. Βλ. ιδιαιτέρως: Buchanan J.M. and Wagner, R.E (1997) *Democracy in Deficit*. New York: Academic Press.

ρισσότερο οι ξένοι δανείζουν στην κυβέρνηση τόσο μεγαλύτερες είναι οι διαθέσιμες για επενδύσεις στην ιδιωτική οικονομία αποταμιεύσεις των πολιτών της χώρας. Με άλλα λόγια, όταν οι ξένοι ενώνουν κάποιες από τις αποταμιεύσεις τους με τις αποταμιεύσεις των πολιτών της χώρας για να βοηθήσουν στη χρηματοδότηση των ελλειμματικών δαπανών από την κυβέρνηση της χώρας, η συνολική ποσότητα αποταμιεύσεων που χρησιμοποιούνται στη χώρα είναι μεγαλύτερη. Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια, συνεπώς, είναι χαμηλότερα, όπως και το ποσό των ιδιωτικών επενδύσεων που εκτοπίζεται από τον κυβερνητικό δανεισμό. Αυτά τα γεγονότα είναι ανεξάρτητα από τη σύνεση ή την απερισκεψία της δημοσιονομικής πολιτικής της κυβέρνησης.

Μύθος 3: Τα εμπορικά ελλείμματα προκαλούνται από “αθέμιτες” εμπορικές πρακτικές των ξένων κυβερνήσεων

Έχουν ειπωθεί προηγουμένως αρκετά για τα εμπορικά ελλείμματα, για να επισημανθεί ότι αυτά δεν αποτελούν ένδειξη άδικων εμπορικών πρακτικών ξένων κυβερνήσεων. Οι αναλυτές, οι πολιτικοί και οι οπαδοί του προστατευτισμού, που έχουν διαφορετική άποψη, υποστηρίζουν ότι μόνο αν οι ξένες κυβερνήσεις δεν περιορίζουν τόσο αυστηρά τις εισαγωγές των δικών τους χωρών και δεν επιδοτούν τόσο απλόχερα τις εξαγωγές των δικών τους χωρών, τότε η εγχώρια οικονομία θα εξαγάγει περισσότερα και θα εισάγει λιγότερα. Το αποτέλεσμα για την εγχώρια οικονομία θα είναι τότε ένα χαμηλότερο εμπορικό έλλειμμα. Αλλά ένας τέτοιος συλλογισμός είναι λανθασμένος.

Όταν μια ξένη κυβέρνηση περιορίζει τις εισαγωγές των πολιτών της, περιορίζει με τον τρόπο αυτόν και τις εξαγωγές τους. Αν ως αποτέλεσμα των περιορισμών στις

εισαγωγές οι πολίτες μιας χώρας ξοδεύουν λιγότερα στο σύνολο των εισαγωγών, οι πολίτες άλλων χωρών λαμβάνουν λιγότερα από τα χρήματα αυτής της χώρας για να τα χρησιμοποιήσουν στην αγορά των εξαγωγών αυτής της χώρας. Ομοίως, αν μια ξένη κυβέρνηση χρησιμοποιεί με επιτυχία επιδοτήσεις για να αυξήσει τις εξαγωγές της χώρας της, τότε τα αυξημένα έσοδα των πολιτών αυτής της χώρας από τις εξαγωγές τούς επιτρέπουν να κάνουν περισσότερες εισαγωγές.

Το κατά πόσο μια χώρα έχει ή όχι εμπορικό έλλειμμα, και το κατά πόσο κάθε τέτοιο έλλειμμα είναι μεγάλο ή μικρό, εξαρτάται κυρίως από το ενδιαφέρον των παγκόσμιων επενδυτών για επενδύσεις στη χώρα αυτή σε σχέση με το ενδιαφέρον τους για επενδύσεις κάπου αλλού. Μια χώρα που οι επενδυτές τη βρίσκουν ελκυστική θα αντλήσει αναλογικά μεγάλα ποσά κεφαλαίου από ολόκληρο τον κόσμο και, επομένως, θα παράγει εμπορικά ελλείμματα. Και όσο πιο ελκυστική βρίσκουν οι επενδυτές τη χώρα, τόσο μεγαλύτερα και πιο τακτικά θα είναι τα εμπορικά της ελλείμματα. Αντιθέτως, οι χώρες που δεν είναι καθόλου ελκυστικές για τους παγκόσμιους επενδυτές, θα παράγουν εμπορικό πλεόνασμα. Οι εμπορικοί περιορισμοί και οι επιδοτήσεις των εξαγωγών από ξένες κυβερνήσεις, επομένως, έχουν μικρή ή καθόλου άμεση επίδραση στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας.

Ωστόσο, κατά ειρωνικό τρόπο, μπορεί να υπάρξει μια έμμεση επίδραση – όμως, μια επίδραση εντελώς αντίθετη από αυτήν που προβλέπουν οι οπαδοί του προστατευτισμού και άλλοι που είναι επιφυλακτικοί απέναντι στο εμπόριο. Επειδή οι κυβερνήσεις που κάνουν διακρίσεις χρησιμοποιώντας τους περιορισμούς στις εισαγωγές και στις επιδοτήσεις στις εξαγωγές αποδυναμώνουν την οικονομία της χώρας τους με την πάροδο του χρόνου, αυτές οι χώρες γίνονται λιγότερο ελκυστικές για τους παγκό-

σμιους επενδυτές σε σχέση με τις χώρες των οποίων οι κυβερνήσεις δεν ασκούν καμία ή μικρότερη τέτοια παρέμβαση. Μακροπρόθεσμα, επομένως, οι προστατευτικοί δασμοί ή οι επιδοτήσεις των εξαγωγών (ή και τα δύο) από τις κυβερνήσεις θα απομακρύνουν το παγκόσμιο κεφάλαιο από χώρες που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τέτοια παρέμβαση και θα το κατευθύνουν προς τις χώρες που επιβαρύνονται με μικρότερη αντίστοιχη παρέμβαση. Ως αποτέλεσμα των εμπορικών παρεμβάσεων των ξένων κυβερνήσεων, οι χώρες στις οποίες ένα μεγαλύτερο ποσοστό της κατανομής των πόρων καθοδηγείται από τις ανταγωνιστικές αγορές παρά από τους πολιτικούς και τους επιχειρηματίες, θα βιώσουν την αύξηση των εμπορικών ελλειμμάτων.

Μύθος 4: Τα εμπορικά ελλείμματα αντανακλούν ένα έλλειμμα στις αποταμιεύσεις στις χώρες που τα παράγουν

Είναι αλήθεια ότι, για λογιστικούς λόγους, όποτε μία χώρα παράγει ένα εμπορικό έλλειμμα, το ποσό των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στη χώρα αυτή υπερβαίνει το ποσό των αποταμιεύσεων των πολιτών αυτής της χώρας. Όμως, αυτό το γεγονός δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι οι πολίτες των χωρών που παράγουν εμπορικά ελλείμματα αποταμιεύουν πολύ λίγο. Είναι λάθος να υποθέσουμε ότι αν οι πολίτες των χωρών που παράγουν εμπορικά ελλείμματα αυξήσουν τις αποταμιεύσεις τους από τα ποσά αυτών των ελλειμμάτων, τα ελλείμματα θα εξαφανιστούν.

Αυτό το λάθος είναι πολύ συνηθισμένο και διαπράττεται συχνά από επαγγελματίες οικονομολόγους. Για παράδειγμα, σε ένα ανεξάρτητο άρθρο στη *Wall Street Journal* στις 2 Μαΐου 2018, ο οικονομολόγος του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ Jason Furman, ο οποίος υπήρξε πρόεδρος

του Council of Economic Advisors του προέδρου Barak Obama, έγραψε ότι:

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι το χάσμα ανάμεσα στις συνολικές επενδύσεις και στις συνολικές αποταμιεύσεις. Αν μια χώρα αποταμιεύει λιγότερα χρήματα από όσα αφιερώνει σε πράγματα όπως τα εργοστάσια και ο εξοπλισμός, πρέπει να χρηματοδοτήσει τη διαφορά με εξωτερικό δανεισμό.¹⁶

Η δήλωση του κ. Furman εκφράζει τη λανθασμένη εντύπωση ότι όλες οι ιδέες και οι πρωτοβουλίες για επενδύσεις που έγιναν σε μια χώρα είναι αποκλειστικά εκείνες των πολιτών αυτής της χώρας – ο καθένας από τους οποίους “αφιερώνει σε πράγματα όπως τα εργοστάσια και ο εξοπλισμός” τις αναγκαίες επενδύσεις για να υλοποιηθούν αυτά τα πράγματα. Όμως –συνεχίζει η συνήθης ρητορική– αυτοί οι ίδιοι πολίτες, ως ομάδα, μπορεί να μην καταφέρουν να αποταμιεύσουν αρκετά για να χρηματοδοτήσουν αυτές τις επενδύσεις. Όταν συμβεί η αποτυχία, επομένως, αυτοί οι πολίτες πρέπει να αντλήσουν –ή να “απορροφήσουν”– ξένες αποταμιεύσεις για να επανρθώσουν για το έλλειμμα των δικών τους αποταμιεύσεων.

Αλλά αυτή η ρητορική είναι λανθασμένη. Είναι απλώς ψέμα ότι όλες οι επενδύσεις που πραγματοποιούνται σε μία χώρα είναι επενδύσεις που “αυτή” – οι άνθρωποι της χώρας αυτής– “αφιερώνει σε πράγματα όπως τα εργοστάσια και ο εξοπλισμός”. Οι επενδύσεις στην εγχώρια οικονομία μπορούν να πυροδοτηθούν, και συχνά πυροδοτούνται, από τη δημιουργικότητα και την πρωτοβουλία των ξένων. Άλλωστε,

16. Worry About the Trade Deficit - a Bit, Wall Street Journal, 2 May 2018, <https://www.wsj.com/articles/worry-about-the-trade-deficit-a-bit-1525215114>

επειδή καμία χώρα δεν έχει το μονοπώλιο είτε στην επιχειρηματική δημιουργικότητα είτε στην αποφασιστικότητα να κάνει επικίνδυνες επενδύσεις, πολλές από τις επενδύσεις που έγιναν από ξένους στην εγχώρια οικονομία δεν θα είχαν γίνει αν οι ξένοι είχαν εμποδιστεί ή αποθαρρυνθεί, για τον οποιονδήποτε λόγο, να επενδύσουν εκεί.

Και επειδή οι άνθρωποι με επιχειρηματικές ιδέες συχνά είναι οι μόνοι με αρκετή εμπιστοσύνη στις ιδέες τους για να τις χρηματοδοτήσουν, δεν προκαλεί έκπληξη ότι πολλές ξένες επενδύσεις στην εγχώρια οικονομία δεν έχουν χρηματοδοτηθεί από εγχώριες αποταμιεύσεις αλλά από ξένες.

Αυτή η πραγματικότητα, ωστόσο, αποκρύπτεται από την κοινή πρακτική της συζήτησης για όλες τις επενδύσεις που πραγματοποιούνται σε μια χώρα σαν να μην πυροδοτήθηκε αυτή η επένδυση από τα συγκεκριμένα άτομα που την έκαναν, αλλά από τη χώρα στην οποία έγινε η επένδυση. Είναι μικρή η απόσταση από την εντύπωση ότι όλες οι επενδύσεις που πραγματοποιούνται σε μια χώρα ήταν κατά κάποιον τρόπο προορισμένες να πραγματοποιηθούν σε εκείνη τη χώρα στο συμπέρασμα ότι ο μόνος λόγος που οι ξένοι χρηματοδοτούν κάποια επένδυση είναι ότι οι πολίτες της χώρας δεν αποταμίευσαν αρκετά. Το λανθασμένο συμπέρασμα οδηγεί, με τη σειρά του, στην εξίσου λανθασμένη άποψη ότι αν οι πολίτες μιας χώρας που έχει ένα εμπορικό έλλειμμα είχαν αυξήσει τις αποταμιεύσεις τους με το ποσό του εμπορικού ελλείμματος, οι αποταμιεύσεις τους –και όχι οι αποταμιεύσεις των ξένων– θα χρηματοδοτούσαν όλες τις επενδύσεις, με αποτέλεσμα η χώρα αυτή να μην έχει εμπορικό έλλειμμα.

Οι επενδυτικές ευκαιρίες δεν είναι “δεδομένες”. Δεν είναι ανεξάρτητες από τις αντιλήψεις, τα ταλέντα και τις προτιμήσεις –συμπεριλαμβανομένης της προτίμησης για αποταμίευση αντί για κατανάλωση– των φτιαγμένων από

σάρκα και αίμα επενδυτών που τις πραγματοποίησαν. Οι επενδυτικές ευκαιρίες, αντί να δημιουργούνται με κάποιον τρόπο από μόνες τους, είναι συχνά δημιούργημα των ατόμων που κάνουν την επένδυση. Κάθε φορά που τα στελέχη του ΙΚΕΑ επενδύουν κάποιους από τους πόρους της εταιρείας στην ίδρυση ενός καινούργιου καταστήματος λιανικής πώλησης επίπλων, δεν καλύπτουν παθητικά μια επενδυτική ευκαιρία που θα μπορούσε διαφορετικά να καλυφθεί από άλλους επενδυτές. Με τα μοναδικά ταλέντα και τις προτιμήσεις τις δικές τους και της εταιρείας τους, δημιουργούν συγκεκριμένες ευκαιρίες για να πουλούν έπιπλα. Επομένως, ενώ η κατασκευή καταστημάτων έξω από τη Σουηδία προκαλεί αύξηση των εμπορικών ελλειμμάτων άλλων χωρών, είναι λάθος να υποθέσουμε ότι έτυχε στο ΙΚΕΑ να φτιάξει αυτά τα καταστήματα μόνο επειδή οι πολίτες εκείνων των άλλων χωρών αποταμίευαν τόσο λίγο.

Αν οι πολίτες εκείνων των άλλων κρατών αποταμίευαν περισσότερο, είναι πιθανόν, ασφαλώς, ότι κάποιοι από αυτούς θα άνοιγαν στην πατρίδα τους καταστήματα επίπλων και επομένως θα μείωναν τα αναμενόμενα κέρδη των νέων καταστημάτων ΙΚΕΑ σε εκείνες τις χώρες. Αλλά αν ποτέ αυτή η πιθανότητα γίνει πραγματικότητα, δεν ακολουθεί η μείωση των εμπορικών ελλειμμάτων για τις χώρες αυτές.

Μύθος 5: Τα εμπορικά ελλείμματα αναγκαστικά αυξάνουν το χρέος των εγχώριων πολιτών σε ξένους

Αυτός είναι άλλος ένας μύθος που εμφανίζεται στο απόσπασμα που παρατέθηκε παραπάνω από το δοκίμιο του κ. Furman στη *Wall Street Journal* σχετικά με τα εμπορικά ελλείμματα. Αυτό συμβαίνει όταν γράφει ότι το “χάσμα” ανάμεσα στις συνολικές επενδύσεις και στις συνολικές

αποταμιεύσεις μέσα στη χώρα πρέπει να χρηματοδοτηθεί “με ξένο δανεισμό”.

Το γεγονός ότι ένα εμπορικό έλλειμμα δεν συνεπάγεται υποχρεωτικά εξωτερικό δανεισμό είναι εύκολα αντιληπτό από την προηγούμενη αναφορά στους τέσσερις διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους πραγματοποιούνται οι ξένες επενδύσεις. Μόνο ένας από τους τέσσερις τρόπους περιλαμβάνει το χρέος. Οι άλλοι τρεις –μετοχικές επενδύσεις, αγορές ακινήτων και διακράτηση μετρητών– δεν δημιουργούν χρέη των εγχώριων πολιτών προς τους ξένους.

Ως παράδειγμα, σκεφτείτε ξανά μια απόφαση του ΙΚΕΑ για τη δημιουργία ενός καταστήματος στο Ηνωμένο Βασίλειο. Κατά την κατασκευή του καταστήματος, το ΙΚΕΑ χρησιμοποιεί λίρες για να φτιάξει ένα κατάστημα το οποίο στη συνέχεια θα του ανήκει και θα το λειτουργεί. Η απόφαση του ΙΚΕΑ αυξάνει το εμπορικό έλλειμμα του Ηνωμένου Βασιλείου, αλλά κανένας πολίτης ή κάτοικος του Ηνωμένου Βασιλείου δεν έχει ακόμη χρέος ως αποτέλεσμα αυτού. Η αξία αυτής της επένδυσης δεν είναι το ποσό των χρημάτων που ο καθένας στο Ηνωμένο Βασίλειο –ή οποιοσδήποτε, οπουδήποτε, επιπλέον– πρέπει να αποπληρώσει. Αν το κατάστημα αποτύχει, η αποτυχία θα βαρύνει αποκλειστικά τους ιδιοκτήτες του ΙΚΕΑ. Κανείς δεν είναι υποχρεωμένος να αποζημιώσει τους ιδιοκτήτες του ΙΚΕΑ για τη ζημία τους.

Ομοίως, αν το κατάστημα πετύχει τα επακόλουθα κέρδη που θα δρέψει το ΙΚΕΑ αντανakλούν την αξία που έχει δημιουργηθεί από την επιτυχημένη κατασκευή και λειτουργία αυτού του καταστήματος από το ΙΚΕΑ. Αυτά τα κέρδη δεν είναι έσοδα από την αποπληρωμή κάποιου χρέους. Ούτε αποτελούν “αξία” που έχει αποσυρθεί από τη βρετανική οικονομία. Πρέπει να τονιστεί: αυτά τα κέρδη είναι δημιουργημένα από το ΙΚΕΑ. Δεν θα μπορούσαν

να υπάρχουν αν το ΙΚΕΑ δεν έπαιρνε το ρίσκο και δεν έκανε την προσπάθεια να κατασκευάσει και να λειτουργήσει αυτό το κατάστημα στο Ηνωμένο Βασίλειο. Όντως, επειδή αυτά τα κέρδη αντανakλούν την έκταση στην οποία το ΙΚΕΑ βελτίωσε την αξία των πόρων μέσα στο Ηνωμένο Βασίλειο, η ύπαρξη αυτών των κερδών συνεπάγεται αύξηση της ευμάρειας για τον βρετανικό λαό συνολικά.

Το συμπέρασμα είναι ότι ένα εμπορικό έλλειμμα ή έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι ένα λογιστικό τεχνούργημα που υπολογίζει μόνο ένα κομμάτι ενός μεγαλύτερου συνόλου οικονομικών συναλλαγών. Η ύπαρξη ενός τέτοιου ελλείμματος δεν δηλώνει πραγματική έλλειψη στην εγχώρια οικονομία ή στις οικονομικές συναλλαγές με ξένους. Όντως, ένα εμπορικό έλλειμμα συνήθως σηματοδοτεί οικονομική προοπτική. Οι ανησυχίες για τα εμπορικά ελλείμματα είναι εντελώς αδικαιολόγητες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ πλουτίζει όσους συμμετέχουν σ' αυτό. Λίγες ιδέες είναι λιγότερο αμφισβητήσιμες από τους οικονομολόγους. Ωστόσο, είναι δύσκολο να διατηρηθεί πολιτική συναίνεση υπέρ του ελεύθερου εμπορίου. Το κόστος του εμπορίου –όπως η απώλεια θέσεων εργασίας σε βιομηχανίες όπου ξένες εταιρείες έχουν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα– είναι συγκεντρωμένο και άρα ορατό. Τα οφέλη, αν και πολύ μεγαλύτερα, είναι διασκορπισμένα και ελάχιστη σημασία τους δίνεται. Το ότι το αυτοκίνητό σας και οι οικιακές σας συσκευές είναι φθηνότερα επειδή δεν έχουν επιβληθεί δασμοί στην εισαγωγή χάλυβα (για παράδειγμα) ή το ότι η δουλειά σας θα είχε μικρότερες απολαβές αν φορολογείτο ο εισαγόμενος χάλυβας, δεν είναι γεγονότα που ξεπηδούν από το ταμείο σας ή από την απόδειξη της μισθοδοσίας σας. Ούτε, επομένως, ξεπηδούν συχνά από τα στόματα των πολιτικών.

Η πεντηκονταετής διεθνής συναίνεση μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο υπέρ του ελεύθερου εμπορίου ήταν ένας θρίαμβος της σοφής πολιτικής έναντι της δημιουργίας. Δυστυχώς, αυτή η συναίνεση καταρρέει. Η παλιά мерκαντιλιστική άποψη ότι οι χώρες κερδίζουν με τις εξαγωγές και χάνουν με τις εισαγωγές είναι και πάλι δημοφιλής ανάμεσα στους πολιτικούς, και νέοι εμπορικοί

δασμοί κάνουν την εμφάνισή τους. Είναι και πάλι πολιτικά επικερδές να ισχυριστούμε ότι ζημιωνόμαστε όταν κάποιος από τους συμπατριώτες μας αγοράζει κάτι από έναν ξένο. Αυτή είναι μια επικίνδυνη ιδέα, και όχι μόνο οικονομικά.

Οι πολιτικοί, όπως κι εκείνοι που τους ψηφίζουν, πρέπει να θυμούνται τις αρετές του ελεύθερου εμπορίου.

*The Institute of Economic Affairs
2 Lord North Street
London SW1P 3LB Tel 020 7799 8900
Affairs
email iea@iea.org.uk*

*iea
Institute of
Economic*

